

Roosa Korhonen

”Se on se pieni karhunpoikanen”

Juonellista leikkitoimintaa metsässä 4-5-vuotiaille

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

6.3.2017

Tekijä(t) Otsikko	Roosa Korhonen "Se on se pieni karhunpoikanen" – Juonellista leikkitoimintaa metsässä 4-5-vuotiaille
Sivumäärä Aika	43 sivua + 4 liitettä 6.3.2017
Tutkinto	Sosionomi AMK
Koulutusohjelma	Sosiaalian koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi
Ohjaaja(t)	Yliopettaja Arto Salonen Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo

Opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa juonellinen leikkitoimintakokonaisuus metsässä 4-5-vuotiaiden lasten kanssa, siten että lapset oppisivat kunnioittamaan luontoa. Toiminnan tavoitteena oli tukea lasten ympäristö- ja luontokasvatusta sekä auttaa varhaiskasvattajia löytämään uusia keinoja toteuttaa sitä. Tavoitteena oli tukea myös lasten yhteisöllisyyttä ja sen kehittymistä. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin vantaalaisen päiväkodin lähimetsässä, ja mukana oli kerrasta riippuen 7-10 lasta kahdesta eri päiväkotiryhmästä.

Opinnäytetyö on toiminnallinen ja se koostui neljästä toimintakerrasta päiväkodin lähimetsässä. Juonellisen leikin keskiössä toimi emostaan eksynyt Sepi-karhu, johon liittyen oli jokaisen kerran aluksi pieni alustus runon, tarinan, laulun tai yhteisen keskustelun muodossa. Toimintakertojen läpikulkevat teemat syntyivät Vantaan kaupungin arvojen, eli yhteisöllisyyden, innovatiivisuuden sekä kestäväen kehityksen pohjalta. Jokaisella kerralla oli mukana yhteisöllisyyttä tukevia leikkejä sekä pienryhmissä tai pareittain toteutettavia ongelmanratkaisutehtäviä luonnon monimuotoisuuteen, eläimiin ja kestäväen kehitykseen liittyen. Yhteisölliset leikit olivat muun muassa erilaisia hippaleikkejä ja ongelmanratkaisutehtävien kautta lapset pääsivät tutkimaan ja tarkkailemaan luontoa. Leikkeihin ja toimintaan eläytymiseksi apuna käytettiin paljon käsiteltävää aihetta havainnollistavia kuvia. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehysenä toimi varhaiskasvatus, yhteisöllisyys, juonellinen leikki sekä ympäristö- ja luontokasvatus.

Toimintaa arvioitiin laatimalla havainnointirunko jokaisesta kerrasta minulle itselleni sekä erilliset havainnointilomakkeet ja arviointilomake toimintakerroilla mukana olleille lastenhoitajille. Havainnointilomakkeissa paneuduttiin muun muassa siihen, mistä lapset olivat kiinnostuneita metsässä ja itse toiminnassa sekä miten he toimivat ryhmässä. Arviointilomakkeessa keskityttiin puolestaan arvioimaan toiminnan suunnittelun onnistumista, opiskelijan ryhmänhallintataitoja sekä toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista. Tämän lisäksi toimintaa dokumentoitiin ottamalla valokuvia.

Tavoitteet saavutettiin arviointien perusteella saatujen tulosten perusteella hyvin. Toiminta oli lapsille mielekästä ja yhteisöllisyyttä vahvistavaa, ja heidän kunnioituksensa luontoa kohtaan kasvoi entisestään. Varhaiskasvattajien näkökulmasta tarkasteltuna uusia ideoita ympäristö- ja luontokasvatuksen toteuttamiseksi syntyi toiminnan pohjalta.

Avainsanat	varhaiskasvatus, yhteisöllisyys, juonellinen leikki, ympäristökasvatus, luontokasvatus
------------	--

Author(s) Title	Roosa Korhonen "It is the little bear cub"- Narrative play activities in a forest for 4-5-year-old children
Number of Pages Date	43 pages + 4 appendices Spring 2017
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Arto Salonen, Principal Lecturer Anna-Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer
<p>The purpose of this Bachelor's Thesis was to implement narrative play activity sessions in a forest for four-five-year old children and increase children's respect for nature. The aim was to support children's outdoor activities and help educators to find new ways to organize it. In addition, one of the aims was to support children's sense of community. The functional part of the thesis was implemented in a kindergarten in Vantaa. Seven to ten children attended the activities.</p> <p>The thesis is functional and included four functional sessions in the forest. The main character of the narrative play was a bear cub called Sepi, who had lost his mother. Every session started with a poem, little story, song or discussion concerning Sepi. Subjects of the sessions involved the main values of the city of Vantaa. The values are innovativeness, sustainable development and communality. Sessions included elements of communality and problem-solving tasks in groups or in pairs. Many photos were used in the problem-solving tasks and this helped children to understand what was going on. The theoretical framework of this Bachelor's Thesis consists of early childhood education, narrative play, communality and outdoor activities.</p> <p>Activities were assessed with observation and assessment forms. Forms were made for me and for two educators who were in the functional sessions with me and the children. Observation forms involved observations about what interested the children in the forest and in the activity, itself. Assessment forms involved feedback about sessions planning, student's group management skills and how the aims of the sessions were achieved. The activities were documented by photographing.</p> <p>Based on observation and assessment forms, the aims were well achieved. Children liked functional sessions and Sepi, the bear cub. From the educator's perspective, they succeeded in finding new ideas for outdoor activities as well.</p>	
Keywords	early childhood education, narrative play, communality, outdoor activities

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön taustaa	2
2.1	Varhaiskasvatus ja muuttunut varhaiskasvatusympäristö	2
3	Vantaan kaupungin arvot	3
3.1	Kestävä kehitys ja varhaiskasvatus	4
3.2	Yhteisöllisyys ja varhaiskasvatus	4
3.3	Innovatiivisuus ja varhaiskasvatus	5
4	Tavoitteet ja tarkoitus	5
5	Leikki ja leikin kehitys	7
5.1	Leikin kehitys	8
5.2	Leikki- ja oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa	9
5.3	Metsä leikki- ja oppimisympäristönä	10
5.4	Juonellinen leikki	10
6	Luonto- ja ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa	11
6.1	Luonto- ja ympäristökasvatus painotuksena vantaalaisessa varhaiskasvatuksessa	11
7	Kaksikielisyys varhaiskasvatuksessa	12
8	Havainnointi arvioinnin tukena	13
9	Toiminnan toteutus	15
9.1	Ystävämme Sepi-Karhu	15
9.2	Ensimmäisen toimintakerran arviointi	18
9.3	Metsän eläimiä	19
9.4	Toisen toimintakerran arviointi	22
9.5	Rapisevan marjan arvoitus	24
9.6	Kolmannen toimintakerran arviointi	27
9.7	Pesän rakennusta	29
9.8	Viimeisen toimintakerran arviointi	31
10	Toiminnan yhteenveto	33

10.1	Tavoitteiden ja toiminnan arviointi pähkinänkuoressa	33
10.2	Eettisyys ja arvioinnin luotettavuus	36
11	Pohdinta	37
	Lähteet	39
	Liitteet	
	Liite 1. Arviointilomake	
	Liite 2. Havainnointilomake	
	Liite 3. Kirje vanhemmille	
	Liite 4. Havainnointirungot	

1 Johdanto

Opinnäytetyöni jatkaa pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön VKK-Metron vuosien 2014–2016 toimintakauden kehittämisteemaa leikki ja leikilliset oppimisympäristöt. Toimintakauden tavoitteisiin kuului muun muassa kehittää varhaiskasvatuksen leikillisiä oppimisympäristöjä niin, että ne vastaavat lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja se sisälsi neljä ohjattua toimintakertaa vantaalaisen päiväkodin läheisessä metsässä noin kymmenen 4-5-vuotiaan lapsen kanssa. Lapsista noin puolet puhuivat äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea. Opinnäytetyön lähtökohtana oli juonellisen leikin kautta tuoda lasten tietoon Vantaan kaupungin keskeisiä arvoja, jotka ovat yhteisöllisyys, innovatiivisuus ja kestävä kehitys, kuitenkin niin että toiminnassa korostuu nimenomaan leikki ja juonellisuus. Arvot sivuavat osittain varhaiskasvatuksen ympäristö- ja luontokasvatusta, joka näkyy opinnäytetyöni toteutuksessa.

Toive juonellisesta leikistä metsäympäristössä tuli päiväkodilta, jota sitten lähdin viemään eteenpäin. Otin haasteen vastaan, koska halusin tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, johon liittyy jollain tapaa leikki tai leikkiympäristö ja sen kehittäminen. Opinnäytetyö tukee ammatillisuuttani siinä mielessä, että olen suorittanut lastentarhanopettajankelpoisuuteen vaadittavat opinnot, ja haen päiväkotiin töihin valmistumisen jälkeen.

Kävin ennen varsinaista toiminnallista osuutta tutustumassa päiväkotiympäristöön ja läheiseen metsään. Lisäksi perehdyin aiheeseen liittyvään teoriaan, kuten leikin kehitykseen sekä leikin merkitykseen lapsen kehitykselle ja oppimisille. Tarkoituksenmukaista oli selvittää juonellisen leikin erityispiirteitä ja luonto- ja ympäristökasvatuksen tavoitteita varhaiskasvatuksessa. Olennaista oli myös pohtia Vantaan kaupungin arvoja varhaiskasvatuksen viitekehyksestä käsin.

Teoriaosuuden jälkeen jokainen toimintakerta on raportoitu erikseen. Jokaista toimintakertaa seuraa arviointi, jossa on muun muassa metsässä mukana olleiden lastenhoitajien tekemiä havaintoja toimintakerroista sekä minun ottamia kuvia toimintaa havainnollistamassa. Toimintakertojen kuvausta ja arviointia seuraa toiminnan yhteenveto, jossa käydään läpi toiminnalle asetettuja kokonaistavoitteita sekä pohditaan toiminnan eettisyyttä ja arvioinnin luotettavuutta. Lopussa on pohdinta, joka tarkastelee muun muassa

omaa oppimistani opinnäytetyöprosessin aikana sekä järjestämäni toiminnan vaikutuksia varhaiskasvatuksen kehittämisen näkökulmasta.

2 Opinnäytetyön taustaa

Idea opinnäytetyöhöni syntyi pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metron viimeiseksi jääneen toimintakauden pohjalta, jonka toiminnassa yhteistyöpäiväkotini oli ollut mukana. VKK-Metro oli Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan yhteinen varhaiskasvatuksen koulutus- ja kehittämisverkosto, jonka toiminta perustui vaihtuvista päivähoitoyksiköistä koostuvaan kehittäjäverkostoon. Toimintakauden 2014–2016 teemana oli leikki ja leikilliset oppimisympäristöt. Kehittämiskauden tavoitteisiin kuului muun muassa vahvistaa varhaiskasvattajien osaamista leikin hyödyntämisessä ja lasten oppimisvalmiuksien kehittämisessä sekä kehittää varhaiskasvatuksen leikillisiä oppimisympäristöjä niin, että ne vastaavat lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Keskeisenä päämääränä oli lisäksi kehittää toiminnan laatua varhaiskasvatuksessa parantamalla aikuisen aktiivista ja sensitiivistä roolia leikkiin perustuvassa, lapsilähtöisessä pedagogiikassa. (Socca 2015.)

Opinnäytetyöni on luonteeltaan toiminnallinen. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tarkoitetaan jonkun fyysisen tuotoksen tekemistä tai toiminnallisen osa-alueen kehittämistä. Tavoitteena on oman alan ammatillisen taidon, tiedon ja sivistyksen kehittyminen. (Vilkkä 2006:76.) Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista tai toiminnan järjestämistä. Se voi olla esimerkiksi jonkin tapahtuman tai toiminnan toteuttaminen. Olennaista on, että toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. (Vilkkä - Airaksinen 2003:9.)

2.1 Varhaiskasvatus ja muuttunut varhaiskasvatusympäristö

Vuonna 2005 voimaantulleessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen sanotaan olevan alle kouluikäisten lasten kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Kasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, johon kuuluu niin fyysisestä, psyykkisestä kuin

myös sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Lasten hyvinvointia ja onnellisuutta pidetään varhaiskasvatuksessa uuden oppimisen peruslähtökohtana. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.)

Ennen lapsilla oli mahdollisuus nykyistä enemmän liikkua ja leikkiä vapaasti luonnossa. Nykypäivänä leikit ovat siirtyneet yhä enenevässä määrin sisätiloihin. Tämä asettaa haasteita lapsen luontosuhteen kehittymiselle, koska luontosuhde joudutaan luomaan uudelleen tietoisemmalla tasolla. Luontoleikeissä lapset oppivat tuntemaan luonnon kohteita ja heitä ohjataan samalla säästämään luontoa, kuten harvinaisia kasveja. (Helenius – Lummelahki 2014:40–41.)

Jo 1970-luvulla saksalainen tutkija Kurt Hahn oli huolissaan oman aikansa yhteiskunnan vaikutuksista lapsiin. Hän käytti vaikutuksista nimitystä sairaudet. Näitä sairauksia ovat muun muassa liikkumisen liiallinen helpottuminen, käden taitojen unohtuminen sekä aloitteellisuuden ja yritteliäisyyden väheneminen katsojan roolin omaksumisen takia. Yhtenä sairautena Hahn näki myös muistin ja mielikuvituksen heikkenemisen, sillä kaikki tarjotaan valmiina. Hän korosti oikeanlaisen kasvatusympäristön merkitystä, jonka laadun hän näki olennaisesti vaikuttavan lapsen kehitykseen. Hänen mielestä metsä on yksi parhaimpia paikkoja lapsen monipuoliselle kehittymiselle, sillä metsä on luotu oppimista, ei opettamista varten. (Kokljuschkin 1999:14.) Hahnin nimeämät sairaudet ovat nähtävissä nykypäivänä entistä selvemmin, sillä nykyaika on luonut ympärillemme lukuisia mukavuuksia, jonka seurauksena lapset voivat kokea metsässä liikkumisen vieraaksi ja jopa pelottavaksi asiaksi. Muuttuneiden olosuhteiden vuoksi ulkoleikkien ja ulkoleikkiympäristön kehittäminen on nostettava tarkastelun kohteeksi uudella tavalla. Varhaiskasvattajia tulisi kannustaa aiempaa enemmän hyödyntämään lähiympäristön metsiä ja luontoa suunnitellessaan päiväkodin arkea.

3 Vantaan kaupungin arvot

Vantaan kaupungin arvoja ovat kestävä kehitys, yhteisöllisyys ja innovatiivisuus. Innovatiivisuudella tähdätään kykyyn tuottaa Vantaalle uusia hyödyllisiä muutoksia ja toimia suunnannäyttäjänä. Yhteisöllisyys puolestaan nähdään osallisuutena, aktiivisuutena ja vastuullisuutena yhteisten tavoitteiden saavuttamisessa. Kestävä kehitys nähdään hyvien elinmahdollisuuksien turvaamisena nykyisille ja tuleville sukupolville. (Vantaan kaupunki 2016.)

3.1 Kestävä kehitys ja varhaiskasvatus

Yhtä yksiselitteistä ja yksimielistä määritelmää kestäväälle kehitykselle ei ole olemassa. Se voidaan ymmärtää monesta eri näkökulmasta riippuen siitä, millaisessa suhteessa luonnon, yhteiskunnan ja talouden katsotaan olevan toisiinsa. Yksimielisiä ollaan kuitenkin siitä, että kestävä kehitys on tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään takaamaan hyvä elämä nyt ja tulevaisuudessa. Yhden tunnetuimman kestäväen kehityksen määritelmän mukaan kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuuksia omien tarpeidensa tyydyttämiseen. (Parikka - Nihti 2011).

Ympäristöarvot ja kestävä kehitys on noussut esille hallitusohjelmissa viime vuosina. Varhaiskasvatuksen osalta se tarkoittaa sitä, että lasten ja nuorten ympäristökasvatusta sekä luonto- ja ympäristökoulujen asemaa pyritään vahvistamaan. (Yhteinen käsitys n.d.) Sekä varhaiskasvatuksessa että peruskoulun ja lukion opetussuunnitelman perusteissa painotetaan, että kestäväen kehityksen edistäminen on yksi opetus- ja kasvatus-työn keskeisiä päämääriä. (Arjanne – Huldén – Leinonen – Liimola – Lähdesmäki – Pirttilä 2000:10.) Varhaiskasvatus itsessään, kaikille mahdollisena lapsen oikeutena, on kestävää kehitystä, sillä varhaiskasvatukseen panostaminen säästää tulevaisuudessa. Se on varhain perheitä tukevaa toimintaa ja ennaltaehkäisee syrjäytymistä, sillä varhaiskasvatus luo perustan elinikäiselle kasvulle ja oppimiselle, yhteiskuntaan integroitumiselle ja henkilökohtaiselle kehitykselle. Varhaislapsuuden vahvat oppimiskokemukset vaikuttavat merkittävästi myöhempään oppimiseen ja uusien asioiden omaksumiseen. Kestävä kehitys näkyy päiväkodin arjessa pieninä tekoina päivittäin, kuten ajattelujen ja taitojen kasvamisena, lapsen kuulemisena sekä oppimisympäristön laajentamisena. (Parikka - Nihti 2011: 12–15.)

3.2 Yhteisöllisyys ja varhaiskasvatus

Yhteisöllisyys voidaan ymmärtää ihmisen kokemukseen perustuvana tunteena yhteisöön kuulumisesta sekä yhteisön merkitykseksi yksilölle ja hänen tarpeidensa toteutu-

miselle. Yhteisöllisyyden tunne on ryhmän jäsenten keskinäinen tunne yhteen kuulumisesta ja merkityksestä toisilleen. Yhteisöllisyyden käsitteeseen kuuluu jaettu usko siihen, että ryhmän jäsenten tarpeet täyttyvät, kun he sitoutuvat yhdessä olemiseen. (Marjanen - Marttila - Varsa 2013: 20.)

Päiväkodissa lapset saavat ensimmäisen kokemuksen siitä, millaista on olla yhteisön jäsen, miltä yhteisöön kuuluminen tuntuu, miten jäsenyys saavutetaan sekä millaisia haasteita yhteisöön kuulumisen sisältää. Yhdessä toimiminen ja oppiminen ovat olennainen osa lapsen jokapäiväistä elämää ja sosiaalisen identiteetin rakentumista, koska päiväkodissa lapset rakentavat lapsena olemistaan, suhdetta ikätovereihinsa sekä aikuisiin. Kasvattajan rooli yhteisössä ja leikin ohjaajana vaihtelee lasten iän, leikkitaitojen ja leikin lajin mukaan. Pääsääntöisesti kasvattajan tehtävä on rikastuttaa leikkiä eri välineiden ja mielikuvien avulla. (Marjanen - Marttila - Varsa 2013:22, 66.)

3.3 Innovatiivisuus ja varhaiskasvatus

Filosofian tohtori ja kasvatustieteiden maisteri Reijo Siltala määrittelee innovatiivisuuden käytännön tasolla näkyväksi luovuudeksi. Hänen mukaan yhteisöllisyys ja yhteistoiminnallisuus ovat useimmiten innovatiivisuuden ja menestyvien innovaatioiden taustalla. (Siltala 2014.) Suomalainen tutkija Jane Piirto on kirjoittanut luovuudesta korostamalla ympäristön merkitystä lapsen luovuuden kannalta. Hänen mukaansa ympäristö voi joko edistää tai tukahduttaa lapsen luovuutta. Piirron mukaan on tärkeää luoda sellainen tila, jossa lapsi saa rauhassa keskittyä luomisprosessiin. Lisäksi aikuisten tulisi tarjota lapsille sellaiset välineet joiden avulla hänen on mahdollista luoda asioita. On tärkeää kannustaa lapsia olemaan luovia, ja arvostaa heidän tuotoksia ja luovaa toimintaa ilman kritiikkiä. (Karppinen – Ruokonen – Uusikylä toim. 2005: 23-25.) Mielikuvitus on hyvä esimerkki käytännön tason luovuudesta, mutta se on myös oppimisen edellytys, sillä oppimistilanteissa pitää luoda jotain uutta, luovaa. Lapset harjoittavat mielikuvitusta ja luovuutta leikeissään. (Hakkola – Virsu 2000: 10-11.)

4 Tavoitteet ja tarkoitus

Toiminnan tavoitteena on tukea lasten luonto- ja ympäristökasvatusta sekä auttaa varhaiskasvattajia löytämään uusia keinoja toteuttaa sitä. Tavoitteena on myös tukea lasten

yhteisöllisyyttä ja sen kehittymistä. Tarkoituksena on, että lapset oppisivat kunnioittamaan luontoa, ja että he saisivat tuoda itse sisältöä leikkiin. Lasten ideat leikin etenemisestä pyritään myös ottamaan huomioon. Tavoitteet on laadittu päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman ja VKK-Metron kehittämiskauden tavoitteet ja näkemykset sekä varhaiskasvatuksen yleiset linjaukset luonto- ja ympäristökasvatukselle huomioon ottaen. Punaisena lankana kulkevat Vantaan kaupungin arvot eli kestävä kehitys, yhteisöllisyys ja innovatiivisuus, jotka näkyvät toimintakertojen toteutuksessa ja sisällössä.

Lapselle ominaisinta tekemistä on leikkiminen, joten on luontevaa toteuttaa toiminta leikin muodossa. Päiväkodissa leikin arvostaminen lapsen ensisijaisena toimintona toteutuu muun muassa rohkaisemalla lapsia pitkäkestoiseen, keskittyneeseen leikkiin. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan leikin avulla on mahdollista käsitellä asioita ja kokemuksia sekä opetella täysin uusia asioita. (Opetuslautakunta 2013.)

Kyseisessä päiväkodissa ympäristökasvatuksella ja kestäväällä kehityksellä on oma painotuksensa Vantaan kaupungin arvoja mukaillen. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan, että metsä toimii leikkipaikkana, retkikohteena, oppimisympäristönä ja juhlapaikkana, jossa lasten kanssa havainnoidaan ja tutkitaan luontoa, jotta lapsille tulee tutuksi luonnon monimuotoisuus sekä elämyksellisyys. Ajatuksena on, että lapset oppisivat kunnioittamaan luontoa. (Opetuslautakunta 2013.) Samoin ympäristökasvatukselle laadituissa tavoitteissa mainitaan, että lapselle tulisi antaa tilaisuus hankkia ja käsitellä tietoa ja saada kokemuksia omasta ympäristöstään niin että lapsi kokee sen turvallisena ja kiinnostavana. Ennen kaikkea huomaaminen ja havaitseminen ovat ympäristökasvatuksen keskeisimpiä asioita, joiden avulla lapsi hankkii tietoa ympäristöstään ja oppii uutta. (Rosenberg 1993:3-4.) Tutkimalla lapsi tyydyttää uteliaisuuttaan sekä kokee osallisuutta ympärillään olevaan maailmaan ja yhteisöön. Lapsen oma kokemusmaailma sekä vuorovaikutus muiden lasten ja aikuisten sekä lähiympäristön kanssa toimivat erikäisten lasten oman tutkimisen innoittajina. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Tavoitteenani on päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma huomioiden tukea lasten luontokasvatusta sekä auttaa varhaiskasvattajia löytämään uusia keinoja toteuttaa sitä. Tähän pyrin juuri juonellisen leikin avulla. Tarkoituksenani on tämän rinnalla tukea varhaiskasvatuksen näkökulmaa kestävästä kehityksestä, mihin esimerkiksi uuden oppiminen ja oppimisympäristöjen laajentaminen liittyvät.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan, että päiväkodissa rohkaistaan lapsia toimimaan toiset huomioiviksi ja itseään arvostaviksi yksilöiksi. (Opetuslautakunta 2013.)

Tässä kohtaa Vantaan kaupungin arvoista toinen, yhteisöllisyys astuu mukaan. Monilla lapsilla on tänä päivänä vaikeuksia toisten lasten huomioon otamisessa, sillä aikuisten maailmassa keskeiseksi päämääräksi on muodostunut oman edun tavoittelu sekä malli siitä, että kaikista vastoinkäymisistä on selvittävä yksin. Tästä syystä lasten väliseen vuorovaikutukseen ja yhteisöllisyyteen on syytä kiinnittää aiempaa enemmän huomiota, jotta lapset oppisivat luontevat yhteistyötaidot ja tavan hyödyntää niitä taitoja jo varhaisina vuosina. (Kokljuschkin 1999: 42.)

Leikin yhteyteen on luontevaa rakentaa elementtejä, joilla tuetaan lapsen yhteisöllisyyttä ja me-hengen kehittymistä sekä toisten huomioon ottamista ja itsensä arvostamista yksilönä. Päiväkoti-ikäisten lasten oppimisessa suuri merkitys on nimenomaan toisilla lapsilla ja erilaisilla ryhmätoiminnoilla. (Laine - Tähtinen toim. 1999:22). Toiset lapset tarjoavat peilin tarkastella omaa oppimistaan ja osaamistaan sekä tarjoavat haasteita uudelleenlaiseen kokemukseen. Tämän vuoksi olennainen osa jokaisen lapsen kasvu- ja oppimisympäristöä on toiset lapset, huolimatta siitä, että jokainen lapsi rakentaa oppimistaan omaan tahtiinsa ja omalla tavallaan kasvuympäristön luomin edellytyksin. (Hakkola – Virsu 2000:40.) Tavoitetta tukee myös ympäristökasvatukselle asetettu tavoite siitä, että lapsen minäkuvaa ja käsitystä ihmisten tasavertaisuudesta tulisi vahvistaa sekä antaa lapselle mahdollisuus toimia ja kokea asioita ympärillään yhdessä aikuisten ja toisten lasten kanssa. (Rosenberg 1993:3-4.)

Vantaan kaupungin arvoista kolmas on innovatiivisuus, joka jo käsitteenä on hyvin moniulotteinen, sillä esimerkiksi leikki itsessään voi olla innovatiivista, uuden luomista. Innovatiivisuus näkyy toiminnassa siten, että lasten tehtävänä on luoda sisältöä leikkiin ja lasten ideat leikin etenemisestä otetaan huomioon. Esimerkiksi viimeisellä toimintakerrolla lapset saavat kokonaan luoda leikin puitteet ja päättää materiaalit, aikuinen toimii vain tukena ja turvana.

5 Leikki ja leikin kehitys

Leikkiminen on lapsen kokonaisvaltaisen kehittymisen kannalta tärkeää, sillä leikkiesään lapsi oppii jatkuvasti itsestään, toisista ja ympäristöstä. (Ojanen – Ritmala – Sivén – Vihunen – Vilén 2013: 201). Leikki sisältää lukemattoman joukon mahdollisuuksia tutkimiseen, kokemiseen ja asioiden käsittelemiseen. Leikkiessään lapsi niin sanotusti oppii oppimaan, mikä johtaa asioiden soveltamiseen myöhemmissä kehitysvaiheissa ja toi-

minnoissa. (Autio – Kaski 2005:44.) Leikki on lapsen tapa suhtautua ympäröivään maailmaan ja omaksua tietoa. Lisäksi se on lapselle itseilmaisun väline, johon lapsen kokemukset ja havainnot heijastuvat ja jossa hän jäljittelee havainnoimaansa. Leikissä lapsi luo ystävyyssuhteita ja kontakteja muihin sekä oppii ottamaan toiset huomioon. Leikin myötä lapsen ongelmanratkaisu ja luova ajattelu kehittyvät. (Helenius – Lummelahhti 2013: 14.)

5.1 Leikin kehitys

Alle 3-vuotiaat lapset kykenevät leikkiin yhdessä vanhemman lapsen tai aikuisen kanssa. Alle 3-vuotiaiden lasten leikille on tyypillistä erilaiset sormi-, käsi- ja laululeikit sekä hypitykset, joissa aikuisen tehtävänä on luoda kielen ja toiminnan avulla kuvitteellinen tilanne. (Helenius – Lummelahhti 2014:61-62.) Tämän ikäiset lapset tykkäävät palikoista, perässä vedettävistä leluista ja palloista. Lähellä kahden vuoden ikää lapsi alkaa leikkiä mielikuvitusleikkejä, joissa lelut toimivat erilaisissa tilanteissa esimerkiksi niin, että palikka voi olla puhelin tai nuket juovat kahvia leikkiastioista. Leikki on kuitenkin vielä lyhytkestoista ja toisten lasten kanssa rinnakkain leikkimistä. (Koivunen – Lehtinen 2015 168.)

Saavuttaessaan kolmen vuoden iän lapsi on kielellisesti kehittynyt niin paljon, että hän kykenee omaksumaan roolin leikissä. Roolin omaksuminen mahdollistaa sen, että roolien välisen yhteisen vuoropuhelun kautta leikissä voidaan improvisoida kokonainen tarina, jolloin leikkikin kehitty pitkäjänteisemmäksi. (Hujala – Turja 2012:75–76.) Roolileikki onkin koulua edeltävän vaiheen johtavaa toimintaa, jossa muun muassa lapsen mielikuvitus sekä oman toiminnan hallinta ja suunnittelu kehittyvät. (Helenius – Lummelahhti 2013:89–91.) Kyky korvata esine toisella esineellä kehitty lapselle toisen ikävuoden loppuun mennessä, mutta tavanomaisemmaksi se kehitty 3-4-vuotiaana, jolloin lapsi kykenee korvaamaan esineen pelkällä mielikuvituksellaan. (Ojanen – Ritmala – Sivén – Vihunen – Vilén 2013: 204–207.)

Neljävuotiailla mielikuva leikistä on hyvin vahva ja omaa roolia leikissä halutaan painottaa muun muassa pukeutumalla erilaisiin roolivaatteisiin. Tämä on lapsen tapa harjoitella roolin ottamista leikkitalanteissa. Tämän ikäiset lapset tarvitsevat kuitenkin vielä aikuisten ohjausta ja tukea leikkiin. (Helenius – Lummelahhti 2014: 93–95.) 4-5-vuotiaita kiinnostaa monien uusien erityistaitojen oppiminen, ja mielikuvitusleikit toimivat hyvinä oppimisen välineinä. (Autio – Kaski 2005: 25–28.)

Viisivuotiaat kykenevät jo rakentamaan itse oman leikkinsä paikat ja puitteet, joista leikki saa pitkäkestoisuutta ja pysyvyyttä. Kuusivuotiaat keksivät leikin ideoita, sisältöjä ja puitteita jo hyvinkin luovasti. Heillä on taito suunnitella ja valmistaa korvaavia välineitä leikkiin, jolloin leikkiin tulee mukaan tavoitteisuutta. (Helenius – Lummelahti 2014: 98–103.) Omaehtoiset luovat leikit syntyvät lasten omien kokemusten, näkemysten ja elämysten pohjalta, jossa he jäljittelevät jonkin toisen henkilön toimintoja. (Ojanen – Ritmala – Sivén – Vihunen – Vilén 2013: 204–207.)

5.2 Leikki- ja oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa

Leikkiympäristön tietoinen luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen ovat olennainen osa varhaiskasvatusta. Rikkaan leikkiympäristön rakentaminen perustuu kasvattajien asiantuntemukseen lasten leikin kehitysvaiheista ja leikkikulttuurista. Leikkiympäristön muokkaamisessa on otettava huomioon lasten ajankohtaiset kiinnostuksen aiheet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Sama pätee suurimmaksi osaksi oppimisympäristöihin, sillä leikkiympäristöt ovat suurelta osalta oppimisympäristöjä. Hyvä oppimisympäristö antaa lapselle mahdollisuuden vaikuttaa omaan oppimiseensa. Se rohkaisee lasten omaa aktiivisuutta ja mahdollisuutta harjoitella oppimisen kohteina olevia asioita. Hyvään oppimisympäristöön kuuluu mahdollisuus tutustua asioihin ja ilmiöihin niiden luonnollisessa olinpaikassa, siten että lapset saavat rauhassa olla mukana, tarkkailla ja hankkia kokemuksia ja mielikuvia kaikilla aisteillaan. (Hakkola – Virsu 2000: 16–17.) Sopiva määrä jännitystä on kaiken oppimisen edellytys, sillä aivot tarvitsevat jännitystä kehittyäkseen ja jännitys onkin kaikkien lasten omien leikkien keskiössä. Kaikki jännittävä toiminta voidaan nähdä myönteisenä, jos se tuottaa mielihyvää ja on lapsen kehityksen kannalta myönteistä. (Kokljuschkin 1999:44–45.)

Sekä sisä- että ulkotilojen suunnittelussa on huomioitava lasten ikä ja kehitys sekä erilaisten leikkien vaatimat aika-, tila ja välineratkaisut. Välineiden on oltava monipuolisia ja muunneltavissa, ja niitä tulee olla riittävästi. Leikkiympäristönä hyödynnetään päiväkodin tilojen lisäksi lähiympäristöä ja metsää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Oppimisympäristön hyvä suunnittelu tukee lasten erilaisia oppimistapoja ja kiinnostuksen kohteita sekä mahdollistaa erilaisia tapoja oppia ja tehdä havaintoja. Toimintaan houkutteleva ympäristö on sellainen, joka herättää uteliaisuutta. (Hakkola – Virsu 2000:16-17.)

5.3 Metsä leikki- ja oppimisympäristönä

Tutkimusten mukaan lapsille virikkeellisin ympäristö on rakentamaton luonto, koska valmiit puistot eivät tarjoa yhtä paljon toimintamahdollisuuksia kuin luonnontilassa olevat metsät. (Laine - Ruishalme - Salervo - Sivén - Välimäki 2005: 288.) On olemassa tutkimusnäyttöä myös siitä, että metsämaastossa liikkuminen ja leikkiminen nostavat lasten fyysisen aktiivisuuden tasoa huomattavasti. Metsämaasto on yleensä epätasainen, mikä edellyttää hyvää tasapainoa ja enemmän lihasten voimakäyttöä kuin tasainen maa. Kivien, kantojen ja mättäiden päälle kiipeily ja niiltä pois hyppääminen edellyttävät kehon suurten lihasten yhteistyötä. (Sääkslahti 2015: 134.) Ulkoilu vaikuttaa fyysisen kunnon kehittymiseen lisäksi mielen vireyteen. Lisäksi ulkona lapsen on sisätiloja paremmin mahdollista purkaa energiaa ja kehittää motorisia taitojaan. Leikki-ikäisen lapsen ulkoilu sisältääkin paljon niin motoristen kuin myös sosiaalisten ja kognitiivisten taitojen opettelua. (Ojanen – Ritmala – Sivén – Vihunen – Vilén 2013: 231.)

5.4 Juonellinen leikki

Juonelliset satuihin ja kertomuksiin perustuvat draamaleikit ovat joko lasten itsensä kehittelemiä tai lasten ja aikuisten yhteisiä leikkejä. Aikuinen opastaa lapsia ja johdattaa heitä esimerkiksi kirjallisuuden klassikoiden, satujen tai tarinoiden maailmaan. Leikki mahdollistuu, kun rakennetaan yhdessä teeman mukaisia leikkiympäristöjä. Kertomusleikissä leikki-idea syntyy sadun siivittämänä ja leikkijä yhdistää siihen omat mielihaluensa kokonaisuudeksi, joka on sekä leikkiä että draamaa. (Lastentarhanopettajaliitto ry n.d.)

Juonellisen leikkitoiminnan avulla on mahdollista luoda oppimisympäristö, leikkimaailma, jossa lasten kehitykselliset tavoitteet ja orientaatiot sisällytetään mielikuvitusympäristössä tarinalliseen muotoon. Tarinaan perustuvan oppimisympäristön luominen mahdollistaa yhteisen kokemisen lapsiryhmässä ja aidosti osallistavan toiminnan. Tarinan pohjalta esiin tulleet haasteet ja ongelmat ovat kaikille elämyksellinen haaste ja ongelmien ratkaisemiseen vaaditaan kaikkien yhteistä osallistumista. Sekä lapsia että aikuisia kiehtovan tarinan tulee olla monitasoinen, siinä on kerrottu juoni ja rivien väliin on voitu piilottaa moraalinen opetus. Tarinassa on aukkokohtia, joita lapset ja aikuiset täyttävät omalla mielikuvituksellaan. (Hakkarainen – Vuorinen – Peppanen: 2010.)

Olellaisena osana juonellista leikkitoimintaa on lapsista itsestään lähtevä problematisointi ja uusien haasteiden muodostuminen leikkitalanteisiin. Juoneen kiedottujen ongelmien kautta kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallistua ongelmanratkaisuun, jotka lapset ratkaisevat yhteistoiminnassa muiden lasten kanssa. Kaikkien lasten aloitteet tulee huomioiduiksi ja ne vaikuttavat ongelmien ratkaisuun ja tarinan etenemiseen. Lasten aloitteet ja ideat ovat tärkeänä osana leikin juonen kehittymisessä ja juonen käänteiden ideoinnissa, sillä kaikkien lasten aloitteet otetaan huomioon, jolloin ne vaikuttavat ongelmien ratkaisuun ja tarinan etenemiseen. (Karila – Lipponen toim. 2013:116.)

6 Luonto- ja ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

Ympäristökasvatus on laaja ja monitieteinen kasvatuksen osa-alue, jossa on kysymys ihmisen ja ympäristön suhteesta. Ympäristökasvatuksella ei tarkoiteta pelkästään luontokokemuksia ja luonnontietoon liittyvää opetusta, vaikka luontokasvatus voidaankin nähdä yhtenä ympäristökasvatuksen osana. (Hujala – Turja toim.2012: 208–218.)

Ympäristökasvatuksen voidaan nähdä olevan elinikäinen oppimisprosessi, jossa ihminen tulee tietoiseksi ympäristöstä ja omasta roolistaan ympäristön hoitajana ja säilyttäjänä. (Paukkeri 2014). Ympäristökasvatuksen kokonaisvaltaisena tavoitteena on ympäristövastuullisten kansalaisten kasvattaminen. Kasvatuksen tavoitteena on antaa edellytykset sellaisten käsitysten, arvojen ja asenteiden omaksumiselle, että ihmiset haluavat ja heillä on edellytykset elää kestävällä tavalla. Ympäristöystävällisten asenteiden täytyy myös näkyä käytännön ympäristötoiminnassa, jonka vuoksi varhaiskasvattajien tulisi antaa lapsille mahdollisuus kokea ympäristöä vaaliva toiminta miellyttäväksi ja järkeväksi, jopa hauskaksi ja nautinnolliseksi. (Hujala – Turja toim.2012: 208–218.) Luontokasvatusta varhaiskasvatuksessa tukee sisällöllisiin orientaatioihin kuuluva luonnontieteellinen orientaatio, jossa syvennyttään elollisen luonnon ilmiöihin havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla eri asioita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005).

6.1 Luonto- ja ympäristökasvatus painotuksena vantaalaisessa varhaiskasvatuksessa

Vantaan kaupungin arvot ovat kestävä kehitys, innovatiivisuus ja yhteisöllisyys. Nämä arvot näkyvät vahvasti Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa, jossa luonto- ja ympäristökasvatukselle sekä kestävälle kehitykselle on annettu oma painotuksensa. Vantaan

varhaiskasvatuksessa on jo usean vuoden ajan ollut tavoitteena vahvistaa ja lisätä kaikkien varhaiskasvatuksen työntekijöiden osaamista tiettyyn teemaan liittyen. Henkilöstön ympäristöosaamisen lisäämisen lisäksi lasten luontosuhdetta on pyritty vahvistamaan, mikä näkyy esimerkiksi siten, että kaikki lapsiryhmät tekevät nykyään viikoittain metsäretkiä lähialueelle. (Yhteinen käsitys 2012.)

Varhaiskasvatusta toteutetaan ja kehitetään huomioiden kestävän kehityksen kulttuurinen, sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen näkökulma. Luonto- ja ympäristösuhteen kehittymisen kautta on tarkoituksena luoda lapsille pohja elämänasenteelle, joka ottaa huomioon ympäristön kestäväällä tavalla. Retket lähimetsään tarjoavat mahdollisuuksia esimerkiksi yhteisille leikeille, kasvun ihmeen pohdinnoille ja luonnon tutkimiselle. Ajatuksena on, että pienillä arjen teoilla opitaan ymmärtämään oman toiminnan vaikutusta.. (Opetuslautakunta 2012.)

7 Kaksikielisyys varhaiskasvatuksessa

Kielten ja kulttuurien moninaisuus on osa suomalaista varhaiskasvatusta. Päiväkodeissa on yhä enemmän kaksikielisiä lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään jotain muuta kuin suomen kieltä. (Halme 2011:90.) Kaksikielisyydellä tarkoitetaan ihmisen kykyä aktiivisesti puhua, ymmärtää ja ajatella, vanhempana myös lukea ja kirjoittaa, kahdella kielellä ja vaihtaa niitä automaattisesti, vaikka kieliä ei osattaisi saman tasoisesti. Kaksikielisyyden saavuttamiseen tarvitaan tietoisien kielen opettamisen lisäksi sitä, että kieltä omaksumu elää ympäristössä, jossa puhutaan kyseisiä kieliä. (Hassinen 2005:16-21.)

Suurin osa lapsista oppii kielet peräkkäin, jolloin he oppivat toisen kielen vasta päiväkodissa. Tyypillinen piirre alkuvaiheessa on hiljainen kausi. Tällöin lapsi kuuntelee ja harjoittelee uutta kieltä mielessään, muttei vielä itse tuota puhetta. Hiljainen kausi voi kestää muutamasta kuukaudesta jopa vuoteen. Vähitellen lapsi kerää ja havainnoi uutta kieltä, vaikka ei sitä vielä itse käytä. Myöhemmin lapsi alkaa tuottaa uutta kieltä, aluksi yhden sanan ilmaisuja, kunnes hän on lopulta omaksunut peruskommunikaatiotaidot toisella kielellä. (Halme 2011:90.) Oppiminen tulee nähdä lapsen ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena, jossa aikuisen pitää ottaa huomioon lapsen pienetkin aloitteet ja puheyrietykset. (Halme – Vataja 2011:23.) Kun aikuinen tunnistaa lapsen kehityksellisen tason, hän voi parhaiten tukea lapsen sen hetkistä kielellistä kehitystä. Tukemisella tarkoitetaan

sanojen merkitysten laajentamista, kertomusta tukevia tai ymmärrystä lisääviä kysymyksiä ja malleja siitä, miten kieltä erilaisissa tilanteissa käytetään. Aikuisten mallin lisäksi lapsi saa malleja kielen kehityksensä, ajattelunsa ja mielikuvituksensa tueksi myös toisilta lapsilta erityisesti leikkitilanteissa. (Hakamo 2011:12.)

Kielen avulla lapsi on vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja kielellä on keskeinen merkitys kulttuuristen ja sosiaalisten toimintatapojen sekä viestintämallien omaksumisessa. Leikillä ja saduilla on varhaislapsuudessa erityinen merkitys lapsen kielen kehitykselle ja maailmankuvan syntymiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Maahanmuuttajataustaisen lapsen kielenkehityksen tavoitteena on toiminnallinen kaksikielisyys, mikä tarkoittaa sitä, että lapsi pystyy aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan kahdella kielellä. (Halme - Vataja 2011:21.) Suomi toisena kielenä-opetuksen lähtökohtana on lapselle tärkeä sanasto. Lapsi oppii kieltä sen mukaan, mihin hän sitä tarvitsee. Oleellisin sanasto liittyy leikkiin ja ryhmään liittymiseen, mutta myös arjen tilanteista selviytymiseen. Sosiaalisen kielen ja leikkisanaston omaksuminen mahdollistaa lapsen ryhmään liittymisen. Varhaiskasvatuksessa on paljon hyviä menetelmiä, jotka soveltuvat käytettäväksi suomi toisena kielenä- eli S2- opetuksessa. Tällaisia menetelmiä ovat erilaiset laulut, lorut, sadut, saduttaminen ja kuvakirjat, liikunta sekä erilaiset pelit. Toiminnallisten menetelmien avulla lapsi pääsee osallistumaan toimintaan, vaikka ei vielä itse osaisi kieltä. Tällä tavoin aikuinen toimii arjessa lapsen kielen oppimisen mallina. (Halme 2011:93-95.)

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma painottaa kielen kehitykselle suotuisan ilmapiirin luomista. Arjen tilanteita rikastetaan käyttämällä ilmeikästä ja kuvailevaa kieltä, ja kielen kehitystä pyritään tukemaan nimeämällä ja sanoittamalla asioita ja tekemisiä. Lasten kielelliset erityistarpeet huomioidaan päiväkodissa yksilöllisesti esimerkiksi erilaisin tuki- viittomin tai kuvakortein. Varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu, että lapsella on oikeus omaan äidinkieleensä, sillä vahva äidinkielen perusta on edellytys toisen kielen oppimiselle, ja se auttaa lasta integroitumaan uuteen kotimaahansa sekä muodostamaan ystävyyssuhteita. (Opetuslautakunta 2013.)

8 Havainnointi arvioinnin tukena

Varhaiskasvatuksessa tiedonhankinta perustuu pitkälti havainnointiin niin vapaamuotoisesti kuin myös erilaisia valmiita lomakkeita käyttäen. Havainnointiin saattaa sisältyä suoraa kommunikointia lasten kanssa heidän käsitystensä, ideoidensa ja pyrkimystensä

tavoittamiseksi. (Hujala - Turja 2011:57.) Huolellisella havainnoinnilla voidaan selvittää esimerkiksi sosiaalisen kanssakäymisen piirteitä, kuten sitä, onnistuuko lapsi paremmin sosiaalisessa kanssakäymisessä yhden vai useamman lapsen kanssa ja miten hän tulkitsee toisten lasten aikeita ja emotionaalisia vihjeitä. (Marjanen – Marttila – Varsa 2013: 69.) Ohjattujen toimintatuokioiden havainnoinnissa kiinnitetään huomiota lasten taitojen ja suoritusten lisäksi muun muassa lapsen henkiseen läsnäoloon ja osallisuuteen toimintatuokiolla sekä lapsen keskittyneisyyteen ja keskittymistä tukeviin tai häiritseviin tekijöihin. (Koivunen - Lehtinen 2015:52.)

Ennen lapsen tai ryhmän havainnointia on päätettävä, miksi lasta havainnoidaan eli mihin havainnoimalla hankittavaa tietoa käytetään. (Koivunen – Lehtinen 2015:33.) Opin- näytetyössäni havainnoinnin tarkoituksena oli kartoittaa muun muassa lapsen kiinnostuksenkohteita metsässä ja itse ohjatussa toiminnassa sekä havainnoida lasten toimimista ryhmässä. Havainnoijina toimivat itseni lisäksi molemmat mukana olleet lastenhoitajat. Toimintakerroista saatuja havaintoja hyödynnetään toiminnan tuloksia ja toiminnan vaikuttavuutta ja luotettavuutta arvioitaessa.

Havainnointitapoja on monia erilaisia riippuen havainnoinnin tarkoituksesta ja siitä mihin sillä pyritään. Koska lastenhoitajat osallistuivat itsekkin toimintaan ja he tunsivat lapset entuudestaan, toteuttivat he niin sanottua osallistuvaa havainnointia, joka on hyvin tyyppillinen havainnointitapa varhaiskasvatuksessa. Osallistuva havainnointi edellyttää, että havainnoija tai tutkija pääsee sisään tutkittavaan yhteisöön ja hänellä on oltava merkittäviä sosiaalisia suhteita havainnoitaviin. Entuudestaan tutun henkilön rooli havainnoijana auttaa ryhmän jäsenten luottamuksen heräämisessä tutkijaa ja tutkimusta kohtaan. (Vilka 2006:45.)

Dokumentointi on analysoinnin, tulkinnan ja toiminnan suunnittelun, mutta myös arvioinnin apuväline. Dokumentoinnilla tarkoitetaan todellisuuden mahdollisimman tarkkaa kuvaamista joko kirjaamalla havaintoja muistiin tai muulla tavoin tallentamalla. Jos havainnointi tapahtuu valmista lomaketta käyttäen, lomakkeen muoto määräytyy tilanteen ja tarpeen mukaan. (Koivunen – Lehtinen 2015:77.) Laadin jokaista toimintakertaa varten havainnointilomakkeet, joita toiminnallisessa osuudessa mukana olleet lastenhoitajat täyttivät vuorotellen (Liite 1). Toimintakertojen päätyttyä lastenhoitajat täyttivät vielä yhdessä arviointilomakkeen, jossa he antoivat palautetta muun muassa järjestämästäni toiminnasta ja sen toteutuksesta, toimintaan varatusta ajasta ja ryhmänhallinnasta. (Liite

2) Keskeistä arvioinnissa on tulosten tulkinta paitsi oppimisen mahdollisuuksien myös opettamisen ja ohjaamisen kannalta. (Gyekye - Nikkilä 2013: 32.)

Lastenhoitajilta saatujen havaintojen lisäksi laadin itselleni oman havainnointirungon jokaiselle toimintakerralle (Liite 4), joihin havainnoinnissa keskityin. Havainnointirunkoon vaikutti pitkälti kyseisen toimintakerran tavoitteet ja tarkoitus, mutta myös toiminnan yleiset tavoitteet ja lähtökohdat. Tärkeää oli tarkastella omia ohjaustaitoja, kuten esimerkiksi ohjeiden selkeyttä.

9 Toiminnan toteutus

Toteutin neljä toimintakertaa kattavan kokonaisuuden vantaalaisen päiväkodin läheisessä metsässä 4-5-vuotiaiden lasten ja kahden lastenhoitajan kanssa. Lapsia oli kahdesta eri päiväkotiryhmästä, toimintakerrasta riippuen 7-10. Suurin osa lapsista oli kaksikielisiä, esimerkiksi suomea ja venäjää tai suomea ja englantia äidinkielenään puhuvia. Puolitoista viikkoa ennen ensimmäistä toimintakertaa kävin jakamassa lasten vanhemmille info-kirjeen (Liite 3). Jokaiseen kertaan oli varattu aikaa siirtymisineen noin puolitoista tuntia. Toiminnan päähahmona toimi emostaan eksynyt Sepi-karhu, johon liittyen oli jokaisen toimintakerran aluksi pieni tarina, laulunpätkä tai yhteinen keskustelutuokio. Hahmon siivittämänä toimintaan kuului erilaisia leikkejä, jotka sisälsivät muun muassa ongelmanratkaisua, toisen auttamista, yhdessä toimimista ja ennen kaikkea luontoon tutustumista. Toisesta toimintakerrasta lähtien kerrattiin edellisellä toimintakerralla olleita asioita, ennen kuin siirryttiin kyseisen kerran aiheeseen. Näin lapsilla oli mahdollisuus palauttaa mieleen edellisellä kerralla opittuja asioita, jolloin sen hetkisen kerran asiat toimivat luonnollisena jatkumona aiempaan. Jokaiselle toimintakerralle oli oma tarkoitus ja tavoitteet, jotka laadittiin koko prosessille suunnatut tavoitteet silmällä pitäen.

9.1 Ystävämme Sepi-Karhu

Ensimmäisen toimintakerran aluksi lähdimme parijonossa päiväkodilta kohti lähimetsää. Mukaan lähti yhteensä seitsemän lasta, kolme lasta eivät päässeet paikalle. Ennen metsään lähtöä esittäydyimme toinen toisillemme, että tiesimme, ketkä kaikki metsään on lähdössä. Matkalla yksi lapsista osasi kertoa, että kärpässieni on myrkyllinen eikä siihen

saa koskea. Lapset oivalsivat hyvin myös sen, että kaikki muutkin sienet ja marjat joita ei tunne kannattaa jättää rauhaan.

Koko ryhmä koolla.

Metsään mennessä olin päättänyt kokoontumispaikan etukäteen. Kokoontumispaikka oli pieni aukea kohta metsässä, jonka ympärillä kasvoi korkeita mäntyjä vierä vieressä. Lapset asettuivat seisomaan puoliympyrään eteeni, jonka jälkeen kerroin miksi ollaan metsään tultu ja mitä siellä tehdään. Ensimmäiseksi esittelin Sepi-karhun kuvan avulla, jossa oli Sepi emonsa kanssa. Kerroin muun muassa, että Sepi-karhu on eksynyt emostaan ja vaeltaa nykyään yksin metsässä. Tämä syksy on ensimmäinen syksy ilman emoa, ja Sepi on kiinnittänyt huomiota puista putoaviin lehtiin aivan eri tavalla kuin aiemmin. Sen lisäksi, että Sepi ihastelee lehtien syksyistä väriä, hän etsii niitä ravinnokseen. Tarinan päätteeksi kävimme kuvien avulla läpi eri puiden lehtiä ja marjoja, joita Sepi syö tai muulla tavoin hyödyntää. Sitten jaoin lapset pareihin ja annoin jokaiselle parille neljä kuvaa: mustikan, koivun, pihlajan ja männyn. Tehtäväksi annoin etsiä parin kanssa kuvia vastaavat asiat luonnosta. Etsimisen lomassa lapset intoutuivat syömään mustikoita ja hetki käytettiin siihen, että kaikki saivat etsiä ja syödä niitä. Suunpielet sinisenä keräännymme mustikkapensaiden läheisyyteen käymään läpi löytyneitä puunlehtiä ja mustikanvarpuja. Lapset onnistuivat löytämään sekä vihreitä lehtiä ja männynoksia, mutta myös kellastuneita, jolloin päästiin yhdessä miettimään miksi lehdet ja havut vaihtavat väriä.

Lapset maistelevat mustikoita.

Lapset tykkäsivät luonnon tutkimisesta siinä määrin, että annoin heille pieniä tehtäviä, mitä kaikkea metsästä tulee löytää. Pyysin esimerkiksi etsimään metsästä jotain, jotain pientä, jotain isoa tai jotain, joka tuntuu karhealta poskea vasten ja niin edelleen. Lapset toivat löytyneitä asioita vuoron perään näytille ja lähtivät pian etsimään uusia.

Lopuksi palasimme takaisin kokoontumispaikalle, jossa kerroin, että Sepi tykkää nukkua pitkiä päiväunia, mutta ketut häiritsevät hänen uniaan usein. Tarinan siivittämänä leikimme karhu nukkuu-hippaleikkiä, jossa aina yksi vuorollaan oli nukkuva karhu ja muut olivat kettuja. Herätessään karhu yritti ottaa kettuja kiinni ja kiinnijääneestä ketusta tuli seuraava karhu. Leikki oli lähes kaikille ennestään tuttu. Kun kaikki halukkaat olivat saaneet olla karhuja, oli aika lopettaa sen kertainen tuokio. Sanottiin Sepi-karhulle näkemiin ja taputettiin kaikki yhdessä sen päiväiselle suoritukselle.

Lasten kommentteja

"Mä löysin isoimman mustikan mitä on olemassa!"

"Kato mä meen tonne kiven päälle!"

"Mä tykkään siitä Karhu nukkuu-leikistä."

"Saanksmä olla karhu?"

"Mikä täällä haisee?"

9.2 Ensimmäisen toimintakerran arviointi

Ensimmäisen kerran tavoitteena oli tutustuttaa lapset Sepi-karhuun sekä metsässä toteutettavaan toimintaan. Ajatuksena oli motivoida lapsia luonnon tutkimiseen, jotta lapset kokisivat luonnon mielenkiintoisena ja arvokkaana paikkana. Lisäksi oli olennaista saada lapset oivaltamaan luonnon monimuotoisuus sekä vuodenajalle tyypilliset piirteet metsässä. Ympäristössä oppimisen perustana ovat kokemuksellisuus ja toiminnallisuus, ja oppimisessa painottuu vahvasti esteettisyys. (Paukkeri 2014). Toiminta oli suunniteltu mahdollisimman yksinkertaiseksi ensimmäinen yhteinen kerta huomioiden, mutta kuitenkin niin, että lapset innostuisivat luonnossa liikkumisesta ja saisivat toiminnan myötä yhteisiä onnistumisen kokemuksia ryhmänä.

Suurinta osaa lapsista kiinnosti luonnossa erilaiset kepit ja risut, kaikki mitä pystyi ottamaan käteen. Kaikki lapset olivat kiinnostuneita syömään mustikoita ja he jopa kilpailivat siitä, kuka onnistuu löytämään kaikista isoimman mustikan. Yhdessä toimiminen oli aika hajanaista. Kaikki lapset olivat selkeästi oppineet parijonossa pysymisen, jos aikuinen määräsi parit. Kaikki olivat kiinnostuneita toiminnasta, mutta ryhmässä toiminen ei luonnistunut kaikilta. Tätä tuki myös lastenhoitajien kanssa käymä palautekeskustelu sekä havainnointilomake, joiden perusteella lapset olivat ensimmäisellä kerralla hieman hämillään, mutta aikuisen ohjaus ja selkeät kuvat auttoivat. Ryhmässä toimimiseen vaikutti varmasti kaksikielisyys ja se, että mukana oli lapsia kahdesta eri ryhmästä. Osallistumiseen vaikutti se, ymmärsivätkö kaikki ohjeet tai kokivatko he toiminnan riittävän kiinnostavaksi. Karhu nukkuu-hippaleikki oli riittävän yksinkertainen ja monelle tuttu, joten kaikki osallistuivat siihen ja leikkivät sitä innolla. Tehtävät oli laadittu siten, että kaikki lapset onnistuivat suoriutumaan niistä oman tasoisesti. Isot, laminoidut, kuvat selkeyttivät ohjeiden ja tehtävien ymmärtämistä. Laminoituja kuvia, joissa olisi esimerkiksi ollut tekemiseen liittyviä kuvia ja verbejä olisi voinut olla mukana kaksikielisyys huomioiden.

Toimintakerran tavoitteisiin kuului motivoida lapsia luonnon tutkimiseen, mikä onnistui mielestäni hyvin. Lehtien ja marjojen etsimistehtävä kuvien avulla kannusti tähän epäilemättä. Tarkoituksena oli saada lapset oivaltamaan vuodenajalle tyypilliset piirteet metsässä. Tämä oli luontevaa toteuttaa siinä vaiheessa, kun lapset olivat löytäneet kuvia vastaavat puunlehdet ja marjat, joita lähdimme yhdessä käymään läpi.

Lastenhoitajien arvioinneista

”Kuvat joita Roosa käytti, helpottivat tunnelmaan pääsemisessä. Hyvä apu myös niille lapsille, jotka eivät vielä puhu suomea kunnolla.”

”Annetut tehtävät olivat lapsista mieluisia. Karhu nukkuu-laululeikki oli kaikkien mieleen.”

”(Lapset)kertoivat päiväkodilla muille lapsille mitä metsässä tehtiin ja sanoivat, että siellä metikön uumenissa pitää olla kiltisti, koska siellä asustaa pieni karhun pentunen.”

Kuvat, joiden avulla lapset etsivät lehtiä ja marjoja metsästä.

9.3 Metsän eläimiä

Toisella kerralla mukaan lähti yhteensä yhdeksän lasta. Kaksi lapsista ei ollut ensimmäisellä kerralla ollut mukana. Päästessämme metsään kokoontuimme jälleen piiriin samalle kokoontumispaikalle kuin edellisellä kerralla ja tuokion aluksi sovimme yhdessä säännöistä. Kerroin, että kun sanon ”kuunteluasento”, tarkoittaa se sitä, että kaikki laittaa kädet lanteille, kohdistaa katseensa minuun ja keskittyy kuuntelemaan ohjeita. Tämän jälkeen pidimme lyhyen nimikierroksen uudet ryhmänjäsenet huomioiden. Sitten muut lapset saivat kertoa minun avustuksella uusille lapsille mitä viime kerralla tehtiin ja kuka oikein on Sepi-karhu.

Pienen kertauksen jälkeen ryhdyin kertomaan sen kerran toiminnasta. Johdattelin aiheeseen kysymällä, mitä kaikkea muuta karhut syövät kuin lehtiä, puidenoksia ja marjoja. Karhut syövät myös muurahaisia, joten näytin kuvan muurahaisesta ja kysyin mitä kuva esittää. Lähes kaikki lapset tiesivät, että kuvassa on muurahainen, ja niin pääsin lukemaan lapsille pienen sadun muurahaisen ja karhun kohtaamisesta. Sadun siivittämänä oli aika leikkiä Muurahaisen muori-loruleikki. Näytin leikin ensin yksin, jonka jälkeen lapset tulivat mukaan. Lorun oppimisen jälkeen läpikäyntiä oli tarkoitus nopeuttaa joka kerralla. Lapset hyppivät ja pomppivat leikin tahdissa yrittäessään saada lorun alusta loppuun mahdollisimman nopeasti.

Seuraavaksi oli aika miettiä, voisiko karhut syödä isompiakin eläimiä. Kävimme muutama eläinkuvakortin avulla läpi erilaisia metsän eläimiä siten, että lapset saivat sanoa, mikä eläin kuvassa on ja käyttääkö karhu sitä ravintonaan. Tämän jälkeen jaoin lapset kolmen hengen ryhmiin ja annoin jokaiselle ryhmälle oman eläinkuvakortin: oravan, jäniksen ja hirven. Ryhmien tarkoituksena oli miettiä ja lähteä etsimään, mitä metsän materiaaleja kyseinen eläin syö. Pyysin lapsia ottamaan mukaansa niitä materiaaleja, joiden he kuvittelivat kelpaavan oman ryhmän eläimelle ruoaksi. Aikaa kiertelyyn käytettiin reilusti ja lopulta oli aika palata kertomaan muille, mitä kaikkea tuli löydettyä. Lapset olivat löytäneet oksia, lehtiä, käpyjä, risuja, sieniä ja kaarnaa. Kävimme yksitellen läpi jokaisen ryhmän löydökset ja pohdimme, osuivatko ne oikeaan.

Lasten kommentteja

”Mä rakastan pupuja!”

”Mä oon nähny muurahaisen.”

”Mä muistan Sepi-karhun.”

”Se on se pieni karhunpoikanen.”

”Susi voi syödä ketun.”

”Voisikohan sille karhupojalle tehdä majan ja tuoda samalla lämmin peitto sekä yövalo, ettei sitä pelota eikä palele.”

Hirvellen löytyi ravinnoksi kelpaava puunoksa.

Eläinkuvakorteista jäi kaksi korttia yli, joten kävimme vielä ketun ja suden ravinnonlähteet yhteisesti läpi. Siitä oli luontevaa siirtyä seuraavaan leikkiin. Kysyin lapsilta, että jos karhu syö hirviä ja sudet kettuja niin voisiko olla vielä joku kolmaskin yhdistelmä. Annoin lasten katsella kuvakortteja kaikessa rauhassa ja lapset keksivätkin, että kettu syö jäniksiä. Seuraavaksi oli aika leikkiä kettu-jänis-puska-hippaa. Yhdeksästä lapsesta neljä toimi puskana. Puska muodostettiin siten, että kaksi lasta oli käsikynkässä, joten puskaa tuli yhteensä kaksi. Jäljelle jääneistä lapsista yksi valittiin ketuksi ja loput olivat jäniksiä. Kettu lähti jahtaamaan jäniksiä ja jäniksen oli mahdollista pelastautua menemällä puskaan. Tämä tarkoitti sitä, että jäniksen piti ottaa toista puskan muodostavaa lasta käsikynkästä, jolloin toisessa päässä ollut puska joutui luopumaan roolistaan ja muuttui jänikseksi.

Lapset leikkivät kettu-jänis-puskahippaa.

Leikin loputtua kokoontuimme vielä yhteiseen piiriin. Pyysin lapsia kertomaan, mikä eläin oli jäänyt heidän mieleensä tältä kerralta. Kyselykierroksen päätyttyä taputimme taas yhteisesti sen päivän suoritukselle.

9.4 Toisen toimintakerran arviointi

Toisen toimintakerran tavoitteena oli syventää lasten luonnon tuntemusta pohtimalla, mitä muita eläimiä metsässä asuu kuin karhuja sekä mikä heidän roolinsa on ravintoketjussa. Ensimmäisellä kerralla olimme käyneet läpi karhulle ravinnoksi kelpaavia kasveja ja marjoja, nyt oli aika miettiä mitä eläimiä karhu syö. Tälläkin kerralla olennaista oli rohkaista lapsia oivaltamaan asioita tutkimalla ja havainnoimalla luontoa. Luontokasvatuksen tavoitteita ovat luonnon huomaaminen, elämyksellinen kokeminen, elämän kunnioittaminen ja ymmärtäminen sekä yhteenkuuluvuus luonnon kanssa. (Paukkeri 2014). Koska kyseessä oli jo toinen toimintakerta, otin mukaan leikin, jossa testattiin yhteisöllisyyden ja yhteistoiminnallisuuden merkitystä leikin onnistumisen kannalta. Yhteisöllisyyden tunteen syntymisessä lasten välisillä ystävyyssuhteilla tai positiivisella suhtautumisella, onnistuneella yhteisellä toiminnalla, yhteenkuuluvuuden tunteella sekä palkitsevalla vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys yhteisöllisyyden edistämiseksi. (Marjanen - Marttila - Varsa 2013:43).

Ryhmässä on eritasoisia lapsia. Osalle esimerkiksi eläinten ruoanetsimis-tehtävä oli helppo ja mieluinen, osa taas tarvitsi paljon aikuisen ohjausta ja tukea päästäkseen alkuun. Toimintaa helpotti jälleen selkeät kuvat eläimistä. Ensimmäisestä kerrasta viisas-tuneena olin suunnitellut toiselle kerralle keskittymistä ja kuuntelua helpottamaan kuun-teluasennon. Lapset sisäistivät tämän muutaman toiston jälkeen nopeasti, minkä vuoksi ohjeita oli helpompi antaa, kun lapset olivat hiljaa ja keskittyivät kuuntelemaan.

Lapset osallistuivat toimintaan vaihtelevasti. Osa oli kiinnostuneempia kuin toiset ja ky-syivät tarkentavia kysymyksiä esimerkiksi leikin kulkuun liittyen. Kaikki halusivat selke-ästi olla mukana, mutta voi olla, että he eivät joko uskaltaneet tai eivät olleet ymmärtä-neet ohjeita tarpeeksi hyvin. Ylivoimaisesti menestynein leikki oli *Muurahaisenmuori*- lo-ruleikki, johon kaikki osallistuivat ja halusivat leikkiä uudelleen ja uudelleen. Leikki oli riittävän yksinkertainen lyhyessä ajassa omaksuttavaksi.

Olin valinnut yhteistoiminnalliseksi leikiksi kettu-jänis-puska-hipan. Leikin onnistumisen kannalta oli olennaista, että kaikki osallistuvat leikkiin ja omaksuvat roolinsa joko kettuna, jäniksenä tai puskana. Aluksi ohjeita antaessani en huomannut rajata leikkialuetta ollen-kaan, mikä varmasti osaltaan vaikutti siihen, että lapset lähtivät juoksemaan ”kettua” kar-kuun liian kauas, jolloin puskat olivat osittain turhia leikissä. Seuraavalla kierroksella ra-jasimme alueen yhdessä lastenhoitajien kanssa, mutta lapset eivät juurikaan hyödyntä-neet puskaa leikissä. Tai jos hyödynsivät, eivät sillä tavalla kuin oli ohjeistettu.

Toimintakerran tarkoituksena oli syventää lasten luonnon tuntemusta pohtimalla, mitä muita eläimiä metsässä asuu kuin karhuja sekä mikä heidän roolinsa on ravintoketjussa. Aihe herätti lapsissa paljon keskustelua ja kysymyksiä, useita oivalluksiakin saatiin. Tämä käy ilmi myös lastenhoitajien havainnointilomakkeesta. Tällä kerralla vahvistui jäl-leen se, kuinka tutkiminen on lapselle ominainen ja mieluinen tapa tutustua ympäris-töönsä.

Lastenhoitajien arvioinneista

”(Lapset) olivat innolla mukana etsimässä eläinten ruokaa. Söivät samalla mustikoita, kuuntelivat metsän ääniä ja etsivät karhunpesää.”

"(Lapset) lauloivat ja leikkivät innostuneesti mukana."

"Paljon kysymyksiä ja pohdintaa herätti tämän päivän metsäretki. Isommat pojat miettivät, tulisivatko he pimeällä taskulampun valossa kurkistelemaan Sepi-karhua."

"Yksi lapsi pohti söisiköhän se Sepi hunajaa."

Jänis-ryhmä esittelee aikuisen avustuksella, mitä jänis voisi metsänantimista syödä.

9.5 Rapisevan marjan arvoitus

Kolmannella kerralla mukaan lähti kahdeksan lasta. Keräännymme jälleen tutulle paikalle metsään, ja kysyin lapsilta, vieläkö he muistavat kuunteluasennon ja sen tarkoituksen. Kaikki onneksi muistivat kuunteluasennon viime kerralta ja niin toiminta sai alkaa. Johdattelin lapsia aiheeseen soittamalla heille Röllin lastenohjelmasta tutun laulun *Roskanheittäjät*. Laulussa lauletaan muun muassa siitä, kuinka koko metsä peittyy roskakasojen alle, koska roskanheittäjät ovat heittäneet metsän karkkipapereita täyteen. Laulun mukaan tämän seurauksena kukat kuolevat ja linnut lähtevät itkien pois. Pyysin lapsia kuuntelemaan tarkkaan laulun sanoja. Laulu oli suurimmalle osalle ennestään tuttu ja osa heilui musiikin tahtiin samalla kuunnellen sanoja. Laulun loputtua keskustelimme yhdessä siitä, mitä laulussa oltiin laulettu. Lapset olivat sitä mieltä, että roskia ei saa tuoda metsään, koska se voi häiritä eläimiä tai pienet lapset voivat vahingossa koskea niihin tai pistää niitä suuhunsa.

Laulun avulla päästiin luontevasti roskeen ja kierrättämiseen. Kerroin tarinan Sepi-karhun marjansyöntiretkestä, jolloin Sepi oli vahingossa mustikoiden sijaan haukannut palan karkkipaperista. Käytin kerronnassa apuna kuvaa Sepi-karhusta sekä oikeaa karkkipaperia. Tarinan johdattamana kysyin lapsilta, minne roskat pitää viedä. Vastaukseksi sain muun muassa, että roskat voi ottaa metsästä mukaansa ja laittaa kotona roskeen tai matkan varrella olevaan roskikseen. Seuraavaksi ryhdyimme käymään yksitellen läpi erilaisia roskiksia. Olin valinnut etukäteen neljä erilaista roskista tätä tarkoitusta varten. Minulla oli mukana isoja kuvia ”roskiksista”, joiden avulla havainnollistin biojätettä, pahvinkeräystä, sanomalehtikeräystä sekä sekajätettä.

Sanomalehtikeräys, sekajäte, biojäte ja pahvinkeräys.

Kun olimme käyneet kaikki roskikset läpi, kerroin lapsille, että roskanheittäjät ovat käyneet myös siinä metsässä missä sillä hetkellä olimme. Todellisuudessa olin käynyt itse laittamassa roskia metsään lasten löydettäväksi. Jaoin lapset pareiksi ja annoin tehtäväksi lähteä etsimään luonnosta jotain sellaista, joka ei sinne kuulu. Kerroin, että roskat voivat olla joko ihan aitoja roskia, kuten kananmunakenno, tai sitten kuvia roskista. Lapset lähtivät etsimään minun ja kahden lastenhoitajan avustuksella näitä roskia. Kun kaikki parit olivat löytäneet mielestään tarpeeksi roskia, oli aika palata takaisin yhteiselle kokoontumispaikalle. Pyysin lapsia laittamaan löytämänsä roskat piiriin keskelle, jotta kaikki voisivat nähdä roskat. Tämän jälkeen kaivoin kuvat roskiksista uudelleen esille, ja

mietimme mitkä löydetyistä roskista kuuluivat mihinkin roskikseen. Roskina oli muun muassa, maitopurkki, talouspaperirulla, kananmunankuoret ja tyhjä kahvipaketti. Lapset olivat onnistuneet löytämään myös pari sellaista roskaa, mitä en ollut piilottanut metsään. Mukana oli muun muassa lasinen pullo. Lapset koputtelivat pullon pintaa sormillaan, kokeillakseen onko pullo lasia vai muovia. Todettuaan, että pullo on lasia, lapset miettivät mihin roskikseen pullon voisi laittaa. Vaikka mukana ei ollut lasinkeräystä, osa lapsista oivalsi, että pullo kuuluisi sinne.

Lasten kommentteja

"Roskan voi ottaa mukaan metsästä ja viedä kotona roskiin."

"Toi on biojäte!"

"Jos tossa kahvipaketissa ois ollu kahvia, ne ois laitettu biojätteeseen."

Kuuluukohan kananmunakenno metsään?

Lapset esittelevät löytämiään roskia muille.

Kun olimme käyneet kaikki löydetyt roskat läpi, oli aika leikkiä jätteleikkiä. Minä ja kaksi lastenhoitajaa edustimme aina yhtä roskista seisomalla tietyn välimatkan päässä toisistamme ja pitämällä roskiksen kuvaa päämme yläpuolella. Kävimme vielä kertaalleen yhdessä läpi, mikä roskis missäkin oli. Tämän jälkeen aloin huutelemaan erilaisia roskia, roskan kuullessaan lasten tuli juosta sen roskiksen luo, mihin arveli huudetun roskan kuuluvan. Lapset juoksivat innoissaan roskiksilta toisille, ja jokainen halusi aina koskea kädellään roskiksen kuvaa.

Leikin loputtua kokoonnuimme yhteiseen piiriin ja keskustelimme vielä hetken sen kermaisesta toiminnasta. Jokainen sai vuoron taputtaa itselleen metsän puhdistamisesta ja hyvästä suorituksesta jätteleikissä. Sitten oli aika palata takaisin päiväkodille, joten sanoimme Sepi-karhulle heipat.

9.6 Kolmannen toimintakerran arviointi

Kolmannen toimintakerran tavoitteena oli kehittää lasten luontosuhdetta siten, että he oppisivat kunnioittamaan ja arvostamaan luontoa. Lapsille tulisi jo pienenä syntyä ihmetys luontoa kohtaan, joka kasvun mukana muodostuu arvostukseksi sekä haluksi suojella luontoa. (Paukkeri 2014.) Teemana oli kestävä kehitys, josta olin valinnut tarkemmin aiheeksi roskat ja kierrättämisen. Tälläkin kerralla ajatuksena oli kannustaa lapsia itse tutkimaan, huomaamaan ja havainnoimaan asioita luonnossa.

Lapset tiesivät heti, että roskaaminen on väärin. Osa lapsista mietti, että eläimet kärsivät roskaamisesta, osa hoksasi miettiä ihmisiäkin. Yksi lapsista oivalsi myös sen, että jos roskaa, metsä ei pysy hyvässä kunnossa tulevaisuudessa.

Roskasaalis.

Kaikki osoittivat kiinnostusta ohjattuun toimintaan tai johonkin sen osa-alueeseen. Erityisesti roskienetsimis-tehtävä vaikutti lapsille mieluisalta. Myös ne lapset, jotka eivät vielä itse puhu paljon suomea näyttivät ilmein ja elein mielipiteitään kuvia näytettäessä. Roskanheittäjä- laulun soidessa nämä lapset heiluiivat musiikin tahdissa osoittaakseen kiinnostusta laulua kohtaan. Ryhmässä on pari lasta, jotka olivat alusta asti olleet riehakkaita. Ryhmää oli toisinaan vaikea hallita, sillä heidän touhutessa omiaan myös muiden lasten keskittyminen herpaantui ja hälinä alkoi. Kuunteluasennon merkitys ei ollut tällä kerralla yhtä vahva kuin edeltävällä kerralla. Tällä kerralla lapset kumminkin kysyivät rohkeammin, jos eivät ymmärtäneet ohjeita, mikä auttoi leikkien läpiviemistä ja onnistumista. Jäteleikissä oli nähtävissä yhteisöllisyyden tuntua lasten kirmatessa innoissaan roskikselta toiselle yhtenä isona porukkana. Lastenhoitajien havainnointilomakkeeseen on kirjattu, että erityisesti roskienlajittelu-leikki innosti lapsia miettimään ja toimimaan yhdessä.

Toimintakerran tarkoituksena oli kehittää lasten luontosuhdetta siten, että he oppisivat kunnioittamaan ja arvostamaan luontoa. Kunnioitusta luontoa kohtaan löytyi jo ennestään, joten tavoite oli helppo täyttää toiminnan kautta. Lapsia kannustettiin tälläkin kerralla tutkimiseen, huomaamiseen ja havainnointiin, mikä piti heidän mielenkiintoaan yllä.

Lastenhoitajien arvioinneista

"(Lapset) odottivat innolla annettua tehtävää ja saman tien hommiin. Kyllä tanner tömisi kun roskia etsivät."

"Lajittelu oli mieleistä."

"Kuvat hyvä apu kaikille."

9.7 Pesän rakennusta

Viimeinen kerta aloitettiin muistelemalla edelliskertojen asioita, joten johdattelin lapset eläin-aiheeseen. Lasten tehtävänä oli muistella aiemmilla kerroilla esille nousseita eläimiä ja muitakin Suomen luonnossa liikkuvia eläimiä. Asetuimme leikkiä varten piiriin ja kerroin leikissä käytettävän eläinlorun kaikille. Loru toistettiin jokaisen lapsen vuorolla, sillä lorun päätteeksi lapsen tehtävänä oli esittää valitsemaansa eläintä ja muiden tuli arvata, mikä eläin oli kyseessä. Arvauksen mentyä oikein, vuoro siirtyi seuraavalle.

Eläinloru kuului näin:

*”Sii-sii-siili, kuusikossa hiipi.
mitä siellä näki,
ei se ollutkaan käki, vaan....”*

Eläinleikin jälkeen oli jokamiehen oikeudet-leikin vuoro. Leikissä luetteloin erilaisia jokamiehen oikeuksiin liittyviä väittämiä, ja lasten tehtävänä oli miettiä, oliko väittäminen oikein vai väärin. Olin tulostanut valmiiksi kuvia, joista toisessa oli peukku alaspäin ja väärinmerkin kuva sekä peukku ylöspäin ja oikeinmerkin kuva. Jokaisen väittämän luettuani nostin nämä kuvat pystyyn ja kysyin lapsilta, onko väittäminen oikein vai väärin. Lapset saivat nostaa oman peukkunsa joko alaspäin tai ylöspäin, riippuen siitä, mitä mieltä väittämisestä olivat. Aiheet herättivät keskustelua ja väittämien välissä pohdimme yhdessä ääneen väittämien paikkansapitävyyttä.

Jokamiehen oikeudet-leikissä käytettiin apuna havainnollistavia kuvia.

Jokamiehen oikeudet-leikin jälkeen lapset tiesivät, mitä metsästä saa ottaa ja mitä ei, joten oli hyvä aika ryhtyä etsimään Sepi-karhulle pesänrakennusmateriaaleja. Lapset jaettiin tätä varten kolmeen pienempään ryhmään, ja jokainen ryhmä lähti vähän eri suunnalle etsimään. Jonkin ajan kuluttua kokoontuimme kaikki yhteen ja kävimme läpi löytäneitä materiaaleja. Lapset olivat löytäneet muun muassa havunoksia, risuja sekä pieniä paloja sammalta. He saivat itse kertoa miksi olivat ottaneet juuri sen materiaalin mukaansa ja mitä hyötyä siitä olisi pesänrakennuksessa.

Lapset löysivät paljon erilaisia pesänrakennukseen kelpaavia materiaaleja.

Lasten kommentteja

"Me kerättiin oravalle ruokaa. Se syö käpyjä ja sieniä ja mansikoita. Mutta täällä metsässä ei oo mansikoita."

"Me kerättiin roskia!"

"Mä muistan sen koirankakkapussin."

"Mä löysin kananmunakennon täältä metsästä."

Sitten oli loppupiirin aika. Luin lapsille pienen runon, jossa jokaisesta toimintakerrasta oli pieni säkeistönsä. Runon päätyttyä taputimme itsellemme ja koko ryhmälle mukavista toimintakerroista ja lähdimme takaisin päiväkodille.

9.8 Viimeisen toimintakerran arviointi

Viimeisen toimintakerran teemana oli innovatiivisuus. Tavoitteena oli osittain kerrata edellisten toimintakertojen asioita siten, että lapset saivat itse tuottaa sisällön leikkiin. Tällä tavalla innovatiivisuus tai tarkemmin luovuus on mahdollista toteuttaa, ja samalla voidaan testata sitä, mitä asioita lapsilla on toiminnasta jäänyt mieleen. Viimeisen toimintakerran kruunasi vielä se, että lapset saivat yhdessä muiden kanssa hankkia Sepi-

karhulle ainekset talvipesään valitsemistaan metsän materiaaleista. Rakennusmateriaalien etsinnässä kokeiltiin sitä, miten lapset onnistuvat yhdessä suoriutumaan heille annetusta tehtävästä. Tällä tapaa yhteisöllisyyden elementti näkyi toiminnassa kyseisellä toimintakerralla.

Valitsin tietoisesti viimeisen toimintakerran teemaksi innovatiivisuuden, ja sen, että lapset saivat mahdollisimman paljon itse tuottaa sisältöä toimintakertaan. Takana oli kolme toimintakertaa, joten toimintatavat metsässä olivat lapsille jo tuttuja. Lapset muistivat hyvin edellisten kertojen asioita, vaikka kolmannen ja neljännen toimintakerran välillä olikin ollut suunniteltua pidempi tauko sairastumiseni johdosta. Esitä eläintä-leikissä lapset toimivat rohkeasti, vaikka muutamaa pitikin auttaa. Kaikki suoriutuivat leikistä kuitenkin hyvin, ja kaikille tuntui jäävän leikistä hyvä mieli.

Mietin pitkään, miten ujuttaisin jokamiehen oikeudet toimintaan mukaan lapsille soveltuvalla tavalla. Isot kuvat ja selkeä ohjeistus olivat toimiva kokonaisuus, ja aihe herättikin lasten keskuudessa paljon keskustelua ja lähes kaikki olivat kiinnostuneita osallistumaan leikkiin. Huomasin myös, miten yhteisöllisyys oli läsnä leikin aikana siten, että lapset selkeästi tarkkailivat miten muut lapset peukun laittavat. Kun lapset huomasivat, että kaikilla oli peukku joko ylös tai alaspäin, sai se heissä aikaan hymyä ja tyytyväisyyttä.

Pesänrakennusprojekti sai lapset innostumaan toden teolla. Lasten lähtiessä etsimään pesänrakennukseen kelpaavia materiaaleja, huomasimme lastenhoitajien kanssa, kuinka omatoimisesti lapset toimivat. He eivät tarvinneet aikuisen tukea ja ohjeistusta samalla tavalla kuin aiemmilla kerroilla. Päätelimme, että metsästä ja sen materiaaleista oli muodostunut lapsille jo niin tuttuja aiempien toimintakertojen aikana, ettei aikuisen rohkaisua enää kaivettu. Havaittavissa oli myös yhteistoiminnallista etsimistä koko ryhmän voimin, mikä oli ilo huomata.

Toimintakerran loppupuolella oli havaittavissa pientä tietoähkyä ja väsymystä, joten viimeinen kerta oli hyvä päättää leikkimieliseen runoon. Lasten ei enää tarvinnut itse miettiä tai tehdä mitään, riitti, että he vain hiljentyivät kuuntelemaan. Runon siivittämänä päiväkodille lähtö tapahtui rauhallisissa tunnelmissa.

Lastenhoitajien arvioinneista

”Lapsia innosti se, kun he saivat kerätä Sepi-karhulle talvipesäaineokset.”

”Hyvä kokonaisuus.”

Pesänrakennusmateriaalit odottamassa pesänrakentajia.

10 Toiminnan yhteenveto

Toiminnan tavoitteena oli tukea lasten luonto- ja ympäristökasvatusta sekä auttaa varhaiskasvattajia löytämään uusia keinoja toteuttaa sitä. Keskeisenä tavoitteena toimintakerroilla oli tukea lasten yhteisöllisyyttä ja sen muodostumista. Tarkoituksena oli lapsista itsestään lähtevät, tehtävänantojen kautta saadut oivallukset. Tavoitteiden ja tarkoituksen saavuttamiseen pyrittiin juonellisen leikin siivittämänä, jossa päähahmona toimi emostaan eksynyt Sepi-karhu. Toimintakokonaisuuden läpikulkevana teemana oli Vantaan kaupungin arvot yhteisöllisyys, kestävä kehitys ja innovatiivisuus.

10.1 Tavoitteiden ja toiminnan arviointi pähkinänkuoressa

Opinnäytetyöni toiminallista osuutta arvioitiin neljälle toimintakerralle laaditut tavoitteet silmällä pitäen. Arviointiin osallistuivat minun lisäksi toiminnassa mukana olleet kaksi lastenhoitajaa. Arviointia varten laadin toimintakerroille havainnointilomakkeen lastenhoitajille (Liite1) sekä itselleni erillisen havainnointirungon (Liite4). Lastenhoitajat täyttivät

havainnointilomakkeen jokaisesta kerrasta erikseen. Havainnoinnissa keskityttiin siihen mistä lapset olivat kiinnostuneita metsässä ja ohjatussa toiminnassa, ja osoittivatko he uteliaisuutta esimerkiksi kysymällä kysymyksiä. Lisäksi kiinnitettiin huomiota siihen, miten lapset toimivat ryhmässä, ja kuinka oma-aloitteisia he olivat esimerkiksi keksimällä sisältöä leikkeihin. Havainnointilomakkeen lisäksi laadin lastenhoitajille erillisen lomakkeen, jossa pyysin heitä arvioimaan toimintaa kokonaisuutena (Liite2). Arviointi kohdistui muun muassa toimintaan varattuun aikaan, siirtymätilanteisiin sekä minun ohjaustaitoihin ja ryhmänhallintaan. Lisäksi oli olennaista arvioida koko toiminnalle laadittujen tavoitteiden onnistumista.

Vantaan kaupungin arvot toimivat punaisena lankana toimintakerroilla. Valitsin arvoista asioita tai näkökulmia harkitusti ja sovelsin niitä toimintaan sopivalla tavalla. Esimerkiksi kestävä kehitys käsitteenä on itsessään niin laaja, että yhden toimintakerran aiheeksi on tarkoituksenmukaisempaa valita vain pieni siivu aihetta koskien

Toiminta kannusti huomaamisen ja havainnoin kautta lapsia saamaan uusia oivalluksia. Olennaista oli myös antaa lapsille mahdollisuus tuoda omia ideoitaan leikkiin. Ensimmäisellä kerralla metsästä piti etsiä kuvia vastaavat puunlehdet ja marjat, toisella kerralla lapset saivat miettiä ja etsiä eläimille ruoaksi kelpaavia metsän materiaaleja. Kolmannella kerralla lasten piti metsässä liikkumalla löytää metsään kuulumattomia asioita, roskaa. Viimeisellä kerralla lapset taas saivat käyttää mielikuvitustaan rakentaessaan karhulle talvipesää.

Lasten kommentteja

”Kuka hoitaa pikkukarhun tassua, jos siihen tulee pipi?”

”Se karhu saa havuista lämmikettä.”

Yhteisöllisyys ryhmän sisällä näyttäytyi vaihtelevasti. Toki tässä tulee ottaa huomioon se, että toiminnassa oli mukana lapsia kahdesta eri ryhmästä. Sen lisäksi uskon vaihtelevan kielitaidon vaikuttavan lasten sosiaalisiin taitoihin ryhmässä toimiessa. Kaiken kaikkiaan kaikki lapset tarvitsivat aikuisen ohjausta ja rohkaisua toimiessaan joko pareittain tai ryhmässä. Silloin toiminta eteni mukavasti ja lapset olivat mielissään. Toimintakerroille valitut hippaleikit ja muut toiminnalliset ryhmäleikit toimivat parhaiten yhteisöllisyyden lisääjinä. Leikkien tuli olla ohjeistukseltaan tarpeeksi yksinkertaisia, jotta lapset innostuivat niistä.

Lastenhoitajien arvioinneista

”Kaikkia lapsia kuunneltiin ja autettiin tarvittaessa.”

”Leikit jatkuivat päiväkodilla ja uusia ideoita putkahti esiin.”

”Toisiin tutustuminen onnistuu aina hyvin pienessä ryhmässä, koska silloin uskaltaa tuoda omia mielipiteitä esiin.”

Koska toteutukseen oli varattu neljä erillistä kertaa, oli mahdollisuus nähdä ryhmänohjaustaitojeni lisääntyvän matkan varrella. Käytin toiminnan toteutuksessa apunani paljon kuvia, minkä koin helpottavan toiminnan sujumista ja mahdollistavan sen, että myös kaksikieliset lapset pääsivät mukaan toimintaan yhdessä muiden lasten kanssa. Jouduin muokkaamaan jokaista toimintakertaa uusiksi aiemmilta kerroilta saatujen huomioiden perusteella, mikä oli erittäin opettavaista. Toimintakertojen aikana opin sen, kuinka suuri vaikutus aikuisen omalla innostuksella on lapsiin ja toiminnan sujuvuuteen. Toiminta pitää osata vetää siten, että lapset innostuvat siitä. Leikki vie helposti mukanaan, kun päästää itsensä uppoutumaan siihen täysin.

Lastenhoitajien arvioinneista

”Ohjasit ryhmää selkeästi ja iloisesti. Vastailit hyvin kysymyksiin. Olit hyvin läsnä, ei kiireen tuntua.”

”Sopiva aika jaksaa keskittyä. Sopivan kokoinen ryhmä. Tärkeää, että aikuisia riittävästi mukana avustamassa.”

”Hyvin valmisteltu. Hyvät, selkeät kuvat, sopivasti tehtäviä kaikille.”

Yhtenä tavoitteena oli auttaa varhaiskasvattajia löytämään uusia keinoja toteuttaa ympäristö- ja luontokasvatusta varhaiskasvatuksessa, joka liittyy läheisesti ympäristö- ja luontokasvatuksen tukemista koskevaan tavoitteeseen. Kyseisessä päiväkodissa lähimetsää leikkiympäristönä hyödynnetään lähes viikoittain vapaan leikin muodossa. Lastenhoitajien kanssa pitämän palautekeskustelun perusteella ohjattua toimintaa metsäympäristössä voisi olla jatkossa enemmänkin. Palautteen perusteella lastenhoitajille syntyi uusia ideoita ja intoa toteuttaa toimintaa metsäympäristössä. He pohtivat muun muassa metsäympäristön hyötyjä lasten oppimisen ja kehityksen näkökulmasta. Täten katson, että toimintani tuki ympäristö- ja luontokasvatusta sekä auttoi varhaiskasvattajia uusien ajatusten löytämisessä.

Lastenhoitajien arvioinneista

”Juonellisuus, leikit ja kuvat uutta, voi hyödyntää jatkossakin.”

”Metsäympäristössä riehakkaammatkin lapset rauhoittuvat ja keskittyvät paremmin, minkä vuoksi ohjattua toimintaa voisi olla mielekästä toteuttaa metsässä.”

”Kuvien avulla myös s2- lapset hyötyvät toiminnasta.”

10.2 Eettisyys ja arvioinnin luotettavuus

Opinnäytteen eettisyyttä arvioitaessa lähdetään liikkeelle tutkimusluvan hankkimisesta. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti tutkimusetiikan yksi keskeisistä lähtökohdista on tutkimuslupien hankkiminen sekä tietyillä aloilla vaadittava eettinen ennakkoarviointi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta). Sovittuani yhteistyöstä päiväkodin johtajan kanssa, hain tutkimuslupaa Vantaan kaupungilta. Tutkimuslupaa on haettava kaikkiin Vantaan kaupungin kanssa yhteistyössä toteutettaviin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin. (Vantaan kaupunki.) Vasta tutkimusluvan saatua toiminnan suunnittelu yhdessä päiväkodin kanssa pääsi alkamaan.

Lisäksi tutkimuksessa tulee noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta). Noudatin tutkimusetiikkaa koko opinnäytetyöprosessin ajan. Ennen toiminnan konkreettista toteuttamista lähetin toimintaan osallistuneiden lasten vanhemmille info-kirjeen, jossa kerroin tulevasta toiminnasta. Mainitsin myös, että toiminnasta tullaan ottamaan kuvia, mutta ne ovat vain opinnäytetyötarkoitusta varten, eikä lapset ole niistä tunnistettavissa. Säilytin toimintaan osallistuneiden lasten ja aikuisten anonymiteetin puhumalla heistä vain lapsina ja lastenhoitajina, en edes maininnut sukupuolta toimintaa raportoitaessa. Tietoinen päätös oli myös puhua päiväkodista vain vantaalaisena päiväkotina.

Tutkimuksissa pyritään välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tämän vuoksi kaikissa tutkimuksissa pyritään arvioimaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsijärvi - Remes - Sajavaara 2007.) Luotettavuuteen vaikuttaa muun muassa työssä käytetyt lähteet. Kunnollisen lähdemateriaalin kriteerinä pidetään yleisesti lähteiden monipuolisuutta ja riittävyttä käsiteltävään aiheeseen nähden. Tutkimustyöhön liittyvän tiedonhaun tavoitteena on yleensä päästä tutustumaan alkuperäiseen tietoaaineistoon, kuten erilaisiin teoksiin, aikakauslehtiartikkeleihin ja tutkimusraportteihin. (Tampereen yliopisto 2014). Kiinnitin lähdemateriaaleihin tutustuessani

huomiota muun muassa lähteiden julkaisuvuoteen käyttämällä mahdollisimman uusia julkaisuja. Nettilähteiden käytössä piti olla erityisen tarkkana, ja niiden käytön pidin minimissä. Painettu kirja, lehtiartikkeli tai muu perinteiseksi luokiteltava lähde on aina käynyt läpi jonkinasteisen ennakkotarkastuksen, koska kustantaja on hyväksynyt teoksen ennen sen julkaisua. Internetiin taas kuka tahansa voi julkaista mitä tahansa. (Pitkänen 2015.)

Lähteiden huolellisen valitsemisen lisäksi toiminnasta saatujen havaintojen esittäminen riittävän monipuolisesti voi olla yksi luotettavuuden mittari. Toimintaa arvioi minun lisäksi kaksi lastenhoitajaa, joilta sain jokaisesta toimintakerrasta havainnointilomakkeen ja toiminnan päätyttyä vielä arviointilomakkeen. Täytin myös itse ennalta laaditun havainnointirungon pohjalta tekemiäni havaintoja jokaiselta toimintakerralta. Olen raportoinut lastenhoitajien arviointeja jokaisen toimintakerran arviointikappaleissa sekä arvioin yhteenvedossa suorina lainauksina tai kirjoittanut ne mukaan tekstiin. Lasten näkökulmaa ja kokemusta toiminnasta on havainnollistettu suorin lainauksin sekä muulla tavalla kuvailemalla lasten osallistumista ja läsnäoloa toiminnassa tarkoituksenmukaisessa laajuudessa. Toimintaa on havainnollistettu lisäksi lukuisin kuvin.

11 Pohdinta

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus oli neljästä toimintakerrasta koostuva kokonaisuus, jossa toiminta toteutettiin juonellisen leikin avulla metsäympäristössä. Toiminta osoittautui lapsille mielekkääksi ja osin haastavaksikin. Mukaan valikoitui kymmenen 4-5-vuotiaasta lasta kahdesta eri päiväkotiryhmästä. Rajasin lapsimäärän tietoisesti kymmeneen suunnitellessani tavoitteita ja keinoja niiden saavuttamiseksi. Isommassa ryhmässä olisi saattanut olla haastavaa paneutua aiheisiin rauhassa ja siten, että kaikkien ääni olisi tullut kuuluviin.

Lähes puolet toimintaan osallistuneista lapsista puhui äidinkielenään jotain muuta kuin suomen kieltä. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tämä tuli ottaa huomioon. Toteutuksessa tämä näkyi muun muassa siten, että käytin paljon kuvia. Lisäksi käytin toiminnassa laulua, runoa sekä tarinanpätkiä. Muutenkin lapsiryhmää ohjatessa, ohjeiden tulee olla selkeät ja sellaiset, että lapset ne ymmärtävät. Hyvä esimerkki ohjeiden antamisesta liittyy toisen toimintakerran kettu-jänis-puskahipan ohjeistukseen. Minulla ei suunnitteluvaiheessa tullut mieleen, että leikkialue pitäisi rajata tarkemmin. Leikkialueella asia osoittautui itsestään selväksi lasten juostessa ”liian kauas” kettua karkuun.

Toteutuksessa olin tyytyväinen siihen, että jokainen kerta noudatti samaa tuttua kaavaa. Jokainen kerta alkoi pienellä tarinanpätkällä, sadulla tai laululla. Tämän jälkeen keskustelimme hetken ja annoin ohjeita tulevaa varten. Sitten lapset saivat lähteä tehtävänannon mukaisesti etsimään metsästä asioita joko pienissä ryhmissä tai pareittain. Sen jälkeen kokoonnuimme yhteiselle kokoontumispaikalle, ja kävimme yhdessä läpi asioita, joita lapset olivat löytäneet. Tätä vaihetta seurasi yhteisöllisempi ja usein riehakkaampi, toimintakerran aiheeseen liittyvä leikki. Leikin päätyttyä lapset usein tiesivät, että nyt on loppupiiriin aika. Koin, että yhtenäinen rakenne toimintakerroilla lisäsi toiminnan sujuvuutta ja toi minulle toiminnan ohjaajana itsevarmuutta. Lasten kannalta ajateltuna toiminnan rakenteen toistuvuus kerrasta toiseen loi lapsille selkeän ja turvallisen oppimisympäristön yhdessä kavereiden ja aikuisten kanssa.

Arviointi- ja havainnointilomakkeista saadun aineiston perusteella toiminta oli onnistunutta ja tarkoitustaan palvelevaa. Arvioijina oli minun lisäksi kaksi kokenutta lastenhoitajaa, jotka tuntevat päiväkotimaailman ja oman ryhmänsä lapset hyvin. Koen, että heidän antamallaan palautteella on iso merkitys, kun mietitään järjestämäni toiminnan vaikuttavuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja kehittämisessä. Varhaiskasvatus elää koko ajan, ja sille asetettuja tavoitteita ja niiden saavuttamista on tarkasteltava säännöllisesti. Uusia ideoita ja tapoja toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta tarvitaan jatkuvasti.

Varhaiskasvatuksessa toteutettava ympäristö- ja luontokasvatus on tietyllä tavalla murroksessa leikkien siirryttyä yhä enemmän sisätiloihin ja pelikonsolien ja muun tekniikan vallatessa alaa lasten elämässä. Mielestäni on kuitenkin tärkeää pitää kiinni siitä, että lapsi kokee lähiympäristönsä turvalliseksi ja mielenkiintoiseksi leikki- ja oppimisympäristöksi. Satujen ja erilaisten muiden juonellisten elementtien hyödyntäminen varhaiskasvatuksessa on todettu monessa paikassa toimivaksi tavaksi, ja uskonkin että niiden hyödyntäminen yleistyy jatkossa entisestään. Haasteena on voittaa lasten uteliaisuus ja mielenkiinto puolelleen ympäristöasioihin ja luontoon tutustuttaessa. Toivon, että varhaiskasvattajilta löytyy jatkossa tarpeeksi resursseja kehittää erilaisia lapsen oppimista ja kehitystä palvelevia metodeja, joista juonellinen leikki kaikissa muodoissaan on yksi varteenotettava vaihtoehto. Juonellinen leikki tarjoaa virikkeellisen ympäristön, jossa lapsen oma mielikuvitus ja ongelmanratkaisutaidot pääsevät näkyviin. Se tukee lapsen sosiaalista kehitystä ja opettaa ryhmässä toimisen perustaitoja. Juonellista leikkiä tai toimintakokonaisuutta suunniteltaessa on lukemattomasti erilaisia mahdollisuuksia, joissa vain

mielikuvitus on rajana. Kuten suunnittelemani ja toteuttamani kokonaisuudessa huomattiin, juonelliseen leikkiin pystyy hyvin yhdistämään luonto- ja ympäristökasvatuksen, ja sen lisäksi vielä yhteisöllisyyden ja sosiaalisten taitojen kehityksen.

Lähteet

Arjanne, Satu – Huldén, Pekka – Leinonen, Matti – Liimola, Anne – Lähdesmäki, Seija – Pirttilä, Ilari 2000. Metsän oppimispolku. Metsä- ja puuopetuksen malli. Metsätietouden kehittämiseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 10.

Autio, Tuire – Kaski, Satu 2005. Ohjaamisen taito. Liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua. Helsinki: Edita Prima Oy. 44.

Gyekye, Marjaana – Nikkilä, Päivi 2013. Arviointiympyrä. Oppimisen mahdollisuudet näkyviin. Arvioinnista aineksia suunnitteluun. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy. 32.

Hakamo, Maija Leena 2011. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärvi: Saarijärven Offset. Lasten keskus. 12.

Hakkarainen, Pentti – Vuorinen, Marja-Leena – Peppanen, Toivo 2010. Opettajakompetenssit juonellisessa osallistavassa oppimisympäristössä. Verkkodokumentti. < <https://narratiivinenopetus.files.wordpress.com/2011/01/juonellinen-osallistava-oppimisymparisto1.pdf> >. Luettu 7.2.2016.

Hakkola, Kirsti – Virsu, Marjut 2000. Entäs jos...Laulava puu ja muita tarinoita teema-työskentelystä. Opettaminen – oppiminen – tutkiminen. Oppiminen on vuorovaikutusta. Tampere: Tammer-Paino Oy. 16-17, 41.

Halme, Katjamaria 2011. Teoksessa Nurmilaakso – Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli- Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Maahanmuuttajataustaisten lasten kielikasvatus varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Helsinki: Yliopistopaino. 91,93-95.

Halme, Katjamaria – Vataja, Anita 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Kielikasvatus. Helsinki: Tammi. 21, 23.

Hassinen, Sirje 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 16-21.

Helenius, Aili – Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Juva: PS-Kustannus. 14, 40–41, 61-62, 93–95, 98–103.

Hirsijärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Tutkimuksen reliabelius ja validius. Helsinki: Tammi. 226.

Hujala, Eeva – Turja, Leena (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Juva: PS-kustannus. 57, 208-218.

Karila, Kirsti – Lipponen, Lasse (toim.) 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Alle 3-vuotiaiden leikki, kuvittelu ja lasten aloitteisiin tarttuva narratiivinen pedagogiikka. Tallinna: Vastapaino. 116.

Karppinen, Seija – Ruokonen, Inkeri – Uusikylä, Kari (toim.) 2005. Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9–12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta. Tampere: Tammer Paino Oy. 23-25.

Koivunen, Pirjo-Leena – Lehtinen, Taisto 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: PS-Kustannus. 33, 52, 77, 168.

Kokljuschkin, Mikael 1999. Seikkailuun! Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Taustaa lasten seikkailulle. Luonnon koulu. Tampere: Tammer-Paino Oy. 14, 42, 44-45.

Laine, Anne – Ruishalme, Outi – Salervo, Pirjo – Sivén, Tuula – Välimäki, Päivi 2005. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Lapsen ohjaaminen päivittäisissä toiminnoissa. Ulkoilu ja liikunta. Helsinki: WSOY. 288.

Laine, Kaarina – Tähtinen, Juhani (toim.) 1999. Oppimisen ohjaaminen esi- ja alkuopetuksessa. Lasten varhaisten oppimiskokemusten hyöty. Turku: Painosalama Oy. 22.

Lastentarhanopettajaliitto ry n.d. Leikin aika. Leikin kehitys ja aikuisen tehtävät lasten ohjauksessa. Verkkodokumentti. < <http://www.lastentarha.fi/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=Content-Type&blobheadername3=no-cache&blobheadername4=no-cache&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3DLeikin%2Baika0.pdf&blobheadervalue2=application%2Fpdf&blobheadervalue3=Cache-Control&blobheadervalue4=Pragma&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1409185492147&ssbinary=true>. >. Luettu 23.3.2016.

Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Juva: PS-Kustannus. 20, 43, 69.

Ojanen, Tuula – Ritmala, Marjo – Sivén, Tuula – Vihunen, Riitta – Vilén, Riitta 2013. Lapsen aika. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 197-199, 204-207, 231.

Opetuslautakunta 2012. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatuksen sisällöt ja niiden jatkumo perusopetukseen. Painotuksia vantaalaisessa varhaiskasvatuksessa. Luonto ja ympäristökasvatus. Verkkodokumentti. < https://www.vantaa.fi/instance/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/105196_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2012.pdf > Luettu 7.2.2016.

Opetuslautakunta 2013. Kyseisen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma.

Parikka-Nihti, Mari 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävää kehitystä. Helsinki: Lasten keskus. 12-15.

Paukkeri, Kristiina 2014. Näkymiä lapsen luontosuhteeseen ja luonnon hyvinvointivaikutuksiin. Pro gradu-tutkielma. Oulun yliopisto kasvatustieteiden tiedekunta. Verkkodokumentti. < <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201409051836.pdf> >. Luettu 27.2.2017.

Pitkänen, Sari 2015. Lähdekritiikki. Itä-Suomen yliopisto. Verkkodokumentti. < <https://wiki.uef.fi/pages/viewpage.action?pageId=11600016> >. Luettu 27.2.2017.

Rosenberg, Tove 1993. Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoiton ekologinen arki. Tavoitteet tulevaisuudessa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 3-4.

Siltala, Reijo 2014. Lahjakkuus ja älykkyys tukemaan innovatiivisuutta. Verkkodokumentti. < <https://lahjakkaatlapset.fi/2014/01/29/lahjakkuus-ja-alykkyys-tukemaan-innovatiivisuutta/> >. Luettu 23.3.2016.

Socca 2015. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Kehittäminen. Varhaiskasvatus VKK-Metro. Leikki ja leikilliset oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa. Verkkodokumentti.<http://www.socca.fi/kehittaminen/varhaiskasvatus_vkk-metro/leikki_ja_leikilliset_oppimisymparistot >. Luettu 1.12.2015.

Suomen Latu. Ulkoile. Metsämörri. Verkkodokumentti. < <https://www.suomenlatu.fi/ulkoile/lastentoiminta/metsamorri.html> . > Luettu 16.8.2016.

Sääkslahti, Arja 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Juva: PS-Kustannus. 134.

Tampereen yliopisto 2014. Lähteiden käytöstä ja lähdekritiikistä. Verkkodokumentti. < <http://www.uta.fi/hes/opiskelu/kaytannot/kirjoittajanopas/tiedonhaku/lahdekrit.html> >. Luettu 27.2.2017.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö. Verkkodokumentti. < <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto> >. Luettu 27.2.2017.

Vantaan kaupunki 2016. Hallinto ja talous. Strategia. Valtuustokauden strategia. Verkkodokumentti. < http://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/talous_ja_strategia/strategia >. Luettu 8.7.2016.

Vantaan kaupunki. Tutkimusluvut. Verkkodokumentti. < http://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/organisaatio/sosiaali-ja_terveydenhuollon_toimiala/tutkimusluvut >. Luettu 27.2.2017.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Varhaiskasvatuksen toteuttaminen. Siällölliset orientaatio. Luonnontieteellinen orientaatio. Verkkodokumentti. < <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1> >. Luettu 7.2.2016.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Varhaiskasvatuksen toteuttaminen. Kie-
len merkitys varhaiskasvatuksessa. Verkkodokumentti. < <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1> >. Luettu 20.9.2016.

Vilka, Hanna – Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 9.

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Havainnointi metodina. Havainnointitavat. Osallistuva havainnointi. Helsinki: Tammi. 45, 76.

VKK-Metro 2014. Kohti tulevaisuuden varhaiskasvatusta- VKK Metro pääkaupunkiseudun kuntien kehittämis- ja koulutusyhteistyö. Leikkiin liittyviä kehittämishaasteita. Verkkodokumentti. < http://www.socca.fi/files/3362/VKK-Metro_kehittamistyon_suunnitelma_2014-2016.pdf > . Luettu 31.3.2016.

Yhteinen käsitys 2012. Vantaan kaupungin sivistystoimi- strategista kestävän kehityksen työtä. Verkkodokumentti. < <http://www.yhteinenkasitys.fi/kaytanto/vantaan-kaupungin-sivistystoimi-strategista-kestavan-kehityksen-tyota> >. Luettu 16.2.2016.

Yhteinen käsitys n.d. Ohjaavat asiakirjat. Verkkodokumentti. < <http://www.yhteinenkasitys.fi/kaytanto/ohjaavat-asiakirjat> >. Luettu 16.2.2016.

Havainnointilomake

Toiminnan havainnointi

-Kirjaathan vain havaintoja, ei tulkintoja

-Muista ottaa kuvia havaintojen tueksi 😊

1. Mistä lapset ovat kiinnostuneita metsässä?
2. Mistä lapset ovat kiinnostuneita ohjatussa toiminannassa?
3. Osoittavatko lapset uteliaisuutta esimerkiksi kysymällä kysymyksiä?
4. Miten lapset toimivat ryhmässä?
5. Ovatko lapset oma-aloitteisia esimerkiksi keksimällä sisältöä leikkeihin?
6. Vapaa sana. Esimerkiksi lasten kommentteja tai muita toiminnassa esiinnousseita huomioita.

Arviointilomake

Arviointilomake

1. Miten toiminta oli valmisteltu?
2. Mitä mieltä olet toimintaan varatusta ajasta? Siirtymätilanteet? Ohjattu toiminta?
3. Miten opiskelija ohjasi ryhmää? (ohjeiden ymmärrettävyys, vuorovaikutus lasten kanssa jne.)
4. Miten ryhmänhallinta onnistui?

Toiminnan tavoitteet pähkinänkuoressa

- Luoda toimintatuokioista hetkiä, joissa lapset oppivat leikin avulla Vantaan kaupungin arvoja (yhteisöllisyys, kestävä kehitys, innovatiivisuus)
- Lapset oppivat kunnioittamaan luontoa
- Tukea lasten luonto/ympäristökasvatusta sekä auttaa varhaiskasvattajia löytämään uusia keinoja toteuttaa sitä
- Tukea lasten yhteisöllisyyttä ja sen kehittymistä
- Lapset saavat luoda sisältöä leikkiin ja lasten ideat leikin etenemisestä otetaan huomioon

5. Saavutettiin tavoitteet? Perustele.

Hei xxxxx ja xxxxx kotiväki,

olen neljännen vuoden sosionomiopiskelija Metropolia ammattikorkeakoulusta ja toteutan opinnäytetyöni yhteistyössä xxxxxxxx päiväkodin kanssa siten, että molemmista päiväkotiryhmistä toimintaan osallistuu yhteensä noin 10 lasta. Tarkoitukseni on vetää neljä toimintakertaa kattava kokonaisuus päiväkodin lähimetsässä. Toiminta sisältää luontoon, yhteisöllisyyteen ja kestävään kehitykseen liittyvää toimintaa ja leikkejä kuvitteellisen Sepi-karhun johdattamana. Tuokiot sijoittuvat 31.8-9.9 väliselle ajalle keskiviikko- ja perjantaiamuksiin klo 9-10.30. Matkaan mukaan lähtee minun lisäksi 2 päiväkodin aikuista. Mukaan lähtevät aikuiset täyttävät havainnointilomaketta sekä ottavat valokuvia opinnäytetyöni tueksi toimintakertojen aikana. Mikäli lisään kuvia osaksi opinnäytetyötäni, kuvissa esiintyvien lasten kasvot peitetään. Toimintaa opinnäytetyöhön raportoidessani pyrin muutoinkin huomioimaan lasten yksityisyyden säilymisen, eli en esimerkiksi aio mainita lasten nimiä missään vaiheessa. Mikäli heräsi kysymyksiä tai joku asia jäi askarruttamaan lapsesi osallistumiseen liittyen, ole yhteydessä minuun sähköpostitse: roosa.korhonen@metropolia.fi

Ystävällisin terveisin,

Roosa Korhonen

Havainnointirungot

Havainnointirunko 31.8: Ystävämme Sepi-karhu

1. Olivatko lapset kiinnostuneita luonnosta? Entä yhdessä toimimisesta?
2. Miten lapset toimivat ryhmänä? Osallistuivatko kaikki toimintaan?
3. Olivatko annetut tehtävät sopivan haastavia/liian vaikeita?
4. Miten toimintakerran tavoitteet ja tarkoitus täyttyivät?

Havainnointirunko 2.9: Metsän eläimiä

1. Olivatko annetut tehtävät sopivan haastavia/liian vaikeita?
2. Miten lapset keskittyivät/kuuntelivat ohjeita ensimmäiseen kertaan verrattuna? Ymmärsivätkö kaikki ohjeet?
3. Osallistuivatko kaikki toimintaan?
4. Miten yhteistoiminnallinen leikki sujui?
5. Miten toimintakerran tarkoitus ja tavoitteet täyttyivät?

Havainnointirunko 7.9: Rapisevan marjan arvoitus

1. Millainen suhtautuminen lapsilla oli luontoon ja sen kunnioittamiseen?
2. Osoittivatko lapset kiinnostusta ohjattuun toimintaan?
3. Miten lapset keskittyivät/kuuntelivat ohjeita aiempiin kertoihin verrattuna? Ymmärsivätkö kaikki ohjeet?
4. Miten toimintakerran tarkoitus ja tavoitteet täyttyivät?

Havainnointirunko 9.9: Pesänrakennusta

1. Miten lapset muistivat edellisten kertoja asioita? Miten sisällön tuottaminen leikkiin sujui?
2. Olivatko lapset kiinnostuneita ohjatusta toiminnasta?
3. Osallistuivatko kaikki pesänrakennukseen?